

บทที่ ๒

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้นิทานชาดกประกอบการสอน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ : ศึกษากรณีโรงเรียนอนุบาลหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต ๔

โดยผู้ทำการวิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๓ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาดก

๒.๔ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอน

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๒.๑.๑ ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชวาล แพรัตกุล^๑ ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า เป็นความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะและสมรรถภาพด้านต่างๆของสมอง นั่นคือสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนควรจะประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อยสามสิ่ง คือ ความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพสมองต่าง ๆ

พนม ลิ้มอารีย์^๒ ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ความสำเร็จของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หลังจากได้รับการฝึกอบรม หรือศึกษาเล่าเรียนในเรื่องนั้น ๆ ในระยะเวลาหนึ่ง

^๑ชวาล แพรัตกุล และคณะ, หลักสูตรการอบรมพิเศษวิชาการวัดผลการศึกษาระยะสั้น , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานทดสอบวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕.

^๒พนม ลิ้มอารีย์, การเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล, (มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๕๑.

ไพศาล หวังพานิช^๐ ให้ความหมายไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอนเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝน อบรม หรือการสอน การวัดผลสัมฤทธิ์ จึงเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถหรือความสัมฤทธิ์ผล (Level of Accomplishment) ของบุคคลว่าเรียนรู้แล้วเท่าใด มีความสามารถชนิดใด ซึ่งสามารถวัดได้ ๒ แบบ ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอนคือ

๑. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติหรือทักษะของผู้เรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถดังกล่าวในรูปการกระทำจริงให้ออกมาเป็นผลงาน เช่น วิชาพลศึกษา การช่าง การวัดแบบนี้จึงต้องใช้ข้อสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test)

๒. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา (Content) อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์” (Achievement Test)

ภพ เลหาไพบูลย์^๐ ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงพฤติกรรมที่แสดง ออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ จากที่ไม่เคยกระทำหรือเคยกระทำได้น้อยก่อน ที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีการวัดได้

เยาวดี วิบูลย์ศรี^๐ กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์เป็นระดับและทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนที่เกิดขึ้น หลังหลังจากได้รับการฝึกอบรม หรือศึกษาเล่าเรียน หรือจากประสบการณ์ รวมทั้งทักษะอื่นๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตที่สามารถนำไปใช้ได้ด้วย

^๐ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๗.

^๐ภพ เลหาไพบูลย์, แนวการสอนวิทยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒๕.

^๐เยาวดี วิบูลย์ศรี, การวัดผลและการสร้างแบบสอนผลสัมฤทธิ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕-๑๗.

สนทยา เขมวรัตน์^{*} ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้หรือความสามารถของบุคคลที่ได้จากการเรียนรู้และความสามารถ โดยสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือศึกษาต่อเนื่องได้ ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทั่วไป

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ^๐ ได้ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ว่าเป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้ของนักเรียนที่เรียนไปแล้ว ซึ่งเป็นข้อคำถามให้นักเรียนตอบและให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบ่งได้เป็น ๒ พวก คือ

๑. แบบทดสอบของครู หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อคำถามที่ถามเกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียน ว่านักเรียนมีความรู้มากเพียงใดบกพร่องตรงไหน จะได้สอนซ่อมเสริม หรือวัดดูความพร้อมก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่

๒. แบบทดสอบมาตรฐาน สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาหรือจากครูที่สอนวิชานั้น แต่ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลายครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอ จึงสร้างเกณฑ์ปกติ (Norm) ของแบบทดสอบนั้น สามารถใช้เป็นหลักและเปรียบเทียบผลเพื่อประเมินค่าของการเรียนการสอนในเรื่องใด ๆ ก็ได้ จะใช้วัดอัตราการพัฒนาของเด็กแต่ละวัยในแต่ละกลุ่มแต่ละภาคก็ได้ จะใช้สำหรับให้ครูวินิจฉัยผลสัมฤทธิ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ในเด็กแต่ละคนก็ได้ ข้อสอบมาตรฐานนอกจากจะมีคุณภาพของแบบทดสอบสูงแล้ว ยังมีมาตรฐานในด้านวิธีดำเนินการสอบ คือ ไม่ว่าโรงเรียนใดหรือส่วนราชการใดจะนำไปใช้ต้องดำเนินการสอบเป็นแบบเดียวกัน แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือดำเนินการสอบบอกถึงวิธีการสอบว่าทำอย่างไร และยังมีมาตรฐานในด้านการแปลคะแนนอีกด้วย

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ระดับความสามารถของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การฝึกฝน และสมรรถภาพทางสมองด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

^{*}สนทยา เขมวรัตน์, “ตัวแปรบางประการที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายวิชาบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตพณิชยการพระนคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๒.

^๐ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

๒.๑.๒ องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ปัจจุบัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเรื่องที่ได้ให้ความสนใจอย่างมากในวงการศึกษา โดยนักการศึกษาถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญในการค้นหาหาความรู้เพื่อที่จะตอบปัญหาในเรื่องความสำเร็จ และความล้มเหลวในการเรียน เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุง พัฒนา แก้ไข ปัญหาที่เกิดจากการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด แต่นักศึกษาจะประสบความสำเร็จทางการเรียนหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ดังที่นักการศึกษาบางท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

ปณตพร โจทย์กึ่ง^๖ กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีดังนี้

๑. คุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความพร้อมทางด้านสมองและความพร้อมทางด้านสติปัญญา ความพร้อมทางด้านร่างกาย และความสามารถทางด้านทักษะของร่างกายคุณลักษณะทางจิตใจซึ่งได้แก่ ความสนใจ แรงจูงใจ เจตคติและค่านิยม สุขภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ และเพศ

๒. คุณลักษณะของผู้สอน ได้แก่ สติปัญญา ความรู้ในวิชาที่สอน การพัฒนาความรู้ ทักษะทางด้านร่างกาย คุณลักษณะทางจิตใจ สุขภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ และเพศ

๓. พฤติกรรมระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมที่มีความเป็นมิตรต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีความรู้สึกที่ดีต่อกัน

๔. คุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียน ได้แก่ โครงสร้างกลุ่ม ตลอดจนความสัมพันธ์กลุ่มเจตคติ ความสามัคคี และภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดีของกลุ่ม

๕. คุณลักษณะของพฤติกรรมเฉพาะตัว ได้แก่ การตอบสนองต่อการเรียน การมีเครื่องมือ และอุปกรณ์พร้อมในการเรียน ความสนใจต่อบทเรียน

๖. แรงผลักดันภายนอก ได้แก่ บ้าน มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในบ้านที่ดีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีวัฒนธรรมและคุณธรรมพื้นฐานดี เช่น ขยันหมั่นเพียร ความประพฤติดี

^๖ปณตพร โจทย์กึ่ง, “การสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างประสบการณ์ชีวิตเรื่องศาสนาสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดการสอนกับการสอนปกติ โรงเรียนเชิงชุมราชภัฏภูเก็ต จังหวัดสกลนคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๓๐.

วิชิต วิเศษวงษา^๖ สรุปไว้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นมี องค์ประกอบมากมายหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบทางด้านส่วนตัว ได้แก่ เพศ อายุ สภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ ตลอดจนพื้นฐานทางการศึกษา ซึ่งต่างก็เป็นตัวแปรที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๒. องค์ประกอบทางการเรียน ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการเรียน นิสัยในการเรียน ความกระตือรือร้นในการเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเจตคติที่มีต่อครูผู้สอน พฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งต่างก็เป็นตัวแปรที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๓. องค์ประกอบด้านสถานที่การให้บริการทางการศึกษา ได้แก่ สถานที่จัดการเรียนการสอน ความใกล้ชิดไกล การให้บริการการศึกษาแก่นักเรียน การแนะแนว ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งสิ้น

สุริย์ ประกายจันทร์^{๖๗} กล่าวถึงสัดส่วนขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า องค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด รวมถึงลักษณะนิสัยทางจิตพิสัยของนักเรียน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ๖๕% คุณภาพการสอนของครูมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ๒๕% ที่เหลืออีก ๑๐ % เป็นตัวแปรอื่น ๆ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

^๖วิชิต วิเศษวงษา, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๔๕.

^{๖๗}สุริย์ ประกายจันทร์, “ ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยในการเรียน ทักษะคิดทางการเรียนแลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕” , **วิทยานิพนธ์การประเมินและการวิจัยการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๓๒.

๒.๑.๓ ประเภทแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พิชิต ฤทธิจรุญ^{๐๐} กล่าวถึงประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไปในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบทดสอบข้อเขียน (paper and pencil test) ซึ่งแบ่งออกได้อีก ๒ ชนิด คือ

๑) แบบทดสอบอัตนัย (subjective or essay test) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้วให้ผู้ตอบเขียนโดยแสดงความรู้ ความคิด เจตคติได้อย่างเต็มที่

๒) แบบทดสอบปรนัย หรือแบบให้ตอบสั้น ๆ (objective test or short answer) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ผู้สอบเขียนตอบสั้น ๆ หรือมีคำตอบให้เลือกแบบจำกัดคำตอบ (restricted response type) ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดงความรู้ ความคิดได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบทดสอบอัตนัย แบบทดสอบชนิดนี้แบ่งออกเป็น ๔ แบบ คือ แบบทดสอบถูก – ผิด แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบจับคู่ และแบบทดสอบเลือกตอบ

๒. แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของ ผู้เรียนทั่วไป ซึ่งสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ มีการวิเคราะห์และปรับปรุงอย่างดีจนมีคุณภาพมีมาตรฐาน กล่าวคือ มีมาตรฐานในการดำเนินการสอบ วิธีการให้คะแนนและการแปลความหมายของคะแนน

๒.๑.๔ ลักษณะแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์

ชูศรี สุวรรณ^{๐๐} กล่าวว่าไว้ว่าแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ที่นิยมใช้ มีลักษณะต่าง ๆ คือ

๑. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ประเภทเลือกคำตอบ เป็นแบบทดสอบที่ประกอบด้วยข้อคำถาม และกำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบตามความสามารถและความเหมาะสม ซึ่งจำแนกตามรูปแบบการตอบได้ดังนี้

๑) แบบถูก – ผิด เป็นแบบทดสอบที่กำหนดข้อความให้ผู้รับการทดสอบพิจารณาเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งในสองทางเลือก เช่น ถูก – ผิด ใช่ – ไม่ใช่ จริง – ไม่จริง และ เห็นด้วย – ไม่เห็นด้วย เป็นต้น นิยมนำไปใช้เพื่อวัดความจำที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง เช่น ชื่อบุคคล สถานที่ ปีที่มีความสำคัญสำหรับเนื้อหานั้น ๆ

^{๐๐}พิชิต ฤทธิจรุญ, หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๔), หน้า ๕๘.

^{๐๐}ชูศรี สุวรรณ, การทดสอบทางจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๕-๒๐๐.

๒) แบบจับคู่ แบบทดสอบประเภทนี้ประกอบด้วยคำถามหรือข้อเท็จจริง หรือเงื่อนไข หรือหลักฐานในการพิจารณาซึ่งเขียนเป็นตัวอื่นไว้ในสมุดก๊วยมือ โดยมีที่ว่างเว้นไว้ข้างหน้าข้อ เพื่อผู้รับการทดสอบเลือกคำตอบที่เขียนไว้ในสมุดก๊วยมือมาจับคู่กับคำถามให้สอดคล้องกัน โดยใช้หมายเลขหรือรหัสคำตอบไปใส่ไว้ในที่ว่างหน้าข้อคำถาม มักจะใช้วัดระดับการเรียนรู้ขั้นต้น เช่น วัดความจำเกี่ยวกับบุคคลสถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ความหมายของคำจำกัดความ ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ การสร้างแบบทดสอบแบบจับคู่ให้มีมาตรฐานจะทำให้มีโอกาสเดาถูกน้อยกว่าแบบถูก – ผิด เพราะมีหลายตัวเลือกมากกว่า

๓) แบบเลือกตอบ เป็นแบบทดสอบที่ประกอบด้วยข้อคำถามและมี คำตอบ ให้เลือกตอบหลายคำตอบ เป็นแบบทดสอบที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบันทั่วโลก เพราะสามารถจำแนกระดับความรู้ต่าง ๆ ได้ดีกว่าแบบทดสอบประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสร้างให้มีมาตรฐานแล้ว แบบทดสอบประเภทนี้จะสามารถวัดระดับการเรียนรู้ในชั้นสูง เช่น ระดับการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลได้ ในขณะที่แบบทดสอบอื่น ๆ วัดได้เพียงระดับความจำ และความเข้าใจหรือวัดระดับการนำไปใช้ได้บ้าง นอกจากนี้ยังตรวจคะแนนได้อย่างเป็นปรนัย โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการใช้คอมพิวเตอร์ในการตรวจ ทำให้ตรวจคะแนนได้ง่ายและถูกต้อง

๒.แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ประเภทเขียนตอบเป็นข้อสอบที่มีคำถามให้ผู้รับการทดสอบ เขียนตอบ ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ คือ

๑) แบบเติมคำหรือข้อความ แบบทดสอบประเภทนี้มุ่งให้ผู้รับการทดสอบเติมคำ หรือประโยคที่ถูกต้องต่อจากข้อความที่ได้เขียนค้างไว้ เพื่อให้เป็นข้อความที่ถูกต้องครบถ้วน ผู้รับการทดสอบต้องเขียนคำตอบเองทั้งหมด และตามปกติจะไม่ให้ตอบเกินกว่าที่ว่าง ที่ให้มา

๒)แบบเรียงความแบบทดสอบประเภทนี้ให้ผู้รับการทดสอบเรียบเรียงแนวความคิด และความรู้ที่ได้เรียนมา และเรียบเรียงภาษาและผูกเป็นประโยคให้เป็นข้อความที่ชัดเจน แล้วเขียนเป็นคำตอบให้เหมาะสมกับความต้องการของคำถาม ซึ่งการตอบมี 2 ประเภท คือ แบบจำกัดความยาวและแบบไม่จำกัดความยาว

๒.๑.๕ หลักการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สุรินทร์ สลโกสุม^{๐๐} กล่าวถึงหลักการประเมินผลว่า จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการประเมินผู้เรียนคือเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การกำหนดมาตรฐาน และการออกแบบระบบการประเมินควรเป็นผลที่เกิดจากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถที่แท้จริงออกมาและสะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักกำกับดูแลและประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองดังนี้

๑. การวัดความรู้ ทักษะกระบวนการและยุทธศาสตร์ที่ประเมินสอดคล้องตามที่นักเรียนใช้ในกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักสูตรและตามประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

๒. การประเมินผลควรอาศัยข้อมูลจากการปฏิบัติภาระงานที่มอบหมายให้นักเรียน ปฏิบัติในที่สุดสอดคล้องกับงานที่เป็นสภาพจริง และสอดคล้องกับหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ในชั้นเรียน

๓. การประเมินและการตัดสินผลการเรียนใช้ข้อมูลจากผลการสอบแบบทดสอบ มาตรฐานประกอบกับผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนที่เป็นพฤติกรรมในการเรียนรู้ การปฏิบัติงานและผลงานของผู้เรียน

๔. การประเมินต้องเป็นธรรมกับผู้เรียนทุกคนโดยไม่มีความลำเอียงทางพื้นฐานทางวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ เพศ และภูมิหลังทางผลสัมฤทธิ์

๕. การประเมินในชั้นเรียนควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลระยะยาว สำหรับใช้เป็นหลักฐานการเรียนการพัฒนาและความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๖. การประเมินควรจรรวมถึงการวัดแรงจูงใจเจตคติและจิตพิสัยของผู้เรียนต่อการเรียน

๗. ผลการประเมินควรให้ข้อมูลป้อนกลับอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องและการปรับปรุงแผนการเรียนรู้

๘. การวัดผลจากการปฏิบัติงานของผู้เรียนและผลการสอบวัด ผู้สอนต้องพิจารณาคำตอบที่เป็นไปได้และสมเหตุสมผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่ผิดพลาดหรือการสอบที่บกพร่องนั้น

^{๐๐}สุรินทร์ สลโกสุม, การวัดผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

๕. การประเมินควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจทักษะกระบวนการที่สร้างสรรค์และเป็นอิสระจากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๑.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จินตนา ภูขาว^{๐๐} ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ ๔ MAT ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๖ ของโรงเรียนลำสาละ (ราษฎร์บำรุง) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลอง และหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ รวมทั้งชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ ๔ MAT กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีประสิทธิภาพ ๘๑.๗๑ / ๘๐.๑๗ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แสดงว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ของตนเองได้ตามศักยภาพ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่มีลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องมีความชัดเจน

จิรพรรณ จิตประสาธ^{๐๐} ได้ทำการศึกษาการใช้ผังความคิดและการบริหารสมองในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เพื่อพัฒนาแผนการสอนที่เน้นผังความคิดและการบริหารสมอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน จำนวน ๒๒ คน ที่ได้รับจากการเลือกแบบเจาะจงที่ใช้แผนการสอนที่เน้นผังความคิดและการบริหารสมอง จำนวน ๑๒ แผน จากการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังจากได้รับการสอนโดยใช้แผนการสอนที่เน้นผังความคิดและการบริหารสมองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ พฤติกรรม การเรียนของนักเรียนที่แสดงออกในด้านปฏิสัมพันธ์ในการทำงานดี มีความเข้าใจและรู้จักแก้ปัญหาในการเรียน มีความกระตือรือร้น สนใจ มั่นใจในการเรียน และมีพัฒนาการในการเขียนผังความคิดดีขึ้นได้

^{๐๐}จินตนา ภูขาว, “ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ ๔ MAT.”, *ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร), ๒๕๔๗.

^{๐๐}จิรพรรณ จิตประสาธ, “การศึกษาการใช้ผังความคิดและการบริหารสมองในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต”, *ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๗.

พัฒนาแผนการสอนที่เน้นฝึกความคิดและบริหารสมอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่อง แสง ทั้งหมด ๑๒ แผน จำนวน ๖๐ คาบ

ประณต เกิดภักดี^{๐๙} ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดกิจกรรมแบบ ๔ MAT ภายหลังการทดลอง พบว่า จากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดกิจกรรมแบบ ๔ MAT ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผ่องใส ห่อทอง^{๐๑๐} ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยการสอนแบบพัฒนารายบุคคลที่ร่วมทำงานเป็นคณะกับการสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพัฒนารายบุคคลที่ร่วมกันทำงานเป็นคณะ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

อิทธิฤทธิ์ พงษ์ปิยะรัตน์^{๐๑๑} ได้ศึกษาอิทธิพลปัจจัยด้านนักเรียน ครู โรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์ การวิเคราะห์ห่อภิมาณด้วยโมเดลเชิงเส้นตรงระดับลดหลั่นและวิธีของกลาส ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านนักเรียนมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด โดยปัจจัยด้านนักเรียนครอบคลุมปัจจัยหลายด้าน เช่น พื้นฐานความรู้เดิม เจตคติต่อผู้สอน เจตคติต่อวิชาที่เรียนความถนัด การสนับสนุนทางการเรียนการศึกษาของผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

^{๐๙}ประณต เกิดภักดี, “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมประถมศึกษาปีที่ ๖ จากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยจัดกิจกรรมแบบ ๔ MAT.”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร) , ๒๕๕๔.

^{๐๑๐}ผ่องใส ห่อทอง, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยการสอนแบบพัฒนารายบุคคลที่ร่วมทำงานเป็นคณะกับการสอนแบบปกติ”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๖๘.

^{๐๑๑}อิทธิฤทธิ์ พงษ์ปิยะรัตน์, “อิทธิพลปัจจัยด้านนักเรียน ครู และโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ การวิเคราะห์ห่อภิมาณด้วยโมเดลระดับลดหลั่นละวิธีการของกลาส”, **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา^{๐๖}

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดศรัทธา ซาบซึ้งและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา และคุณของพระรัตนตรัย

๒. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาแนวคิดที่หลากหลายและวินิจฉัยความถูกต้อง โดยยึดหลักเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

๔. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดและปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาตนและสังคม

๕. เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้นเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์และตอบสนองหลักการของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ดังกล่าวข้างต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ เจตนารมณ์ที่แท้จริงของหลักสูตรพระพุทธศาสนา จึงมุ่งให้ครูผู้สอนมีความสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางดังนี้^{๐๗}

๑. จัดบรรยากาศการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมที่สะอาด สงบ ปลอดภัย เรียบง่าย มีการจัดห้องเรียนให้แปลกใหม่ สะอาดตา น่าสนใจ น่าค้นคว้าชวนติดตาม บางครั้งอาจจะมีการพานักเรียนไปนอกสถานที่บ้าง และแหล่งวิทยาการอื่นๆ ที่สอดคล้องกับบทเรียน

๒. เสริมสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกลือเลื่องและเชื่อมั่นในหลักพระพุทธศาสนา โดยซึมซับบุคลิกภาพที่ดีของครู ความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน รวมทั้งการเลือกสรรสิ่งเร้าและการนำเสนอที่จูงใจให้เกิดความประทับใจและเห็นความสำคัญของการเรียนพระพุทธศาสนา

^{๐๖} กรมวิชาการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรม , (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์การศาสนา , ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๐๗} กรมวิชาการ, คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย, หน้า ๙.

๓. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการทุกบทเรียน โดยมุ่งให้นักเรียนเกิดทักษะในการรวบรวมแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่างๆ รู้วิธีการประเมินข้อมูล รู้จักเลือกและตัดสินใจ ได้ฝึกปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สืบไป ครูจะต้องใช้วิธีสอนต่างๆที่เหมาะสมกับผู้เรียนและบทเรียน เช่นวิธีสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ วิธีสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ วิธีสอนแบบแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่

๒.๒.๒ ความจำเป็นในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

ในระยะ ๓๐-๔๐ ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการเร่งรัดในการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตกซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นเฉพาะความเจริญเติบโตทางวัตถุและเศรษฐกิจ การพัฒนา เช่นนี้ได้ก่อให้เกิดความเสียหายมากมายในทุกด้าน เป็นที่ปรากฏในปัจจุบัน และผลร้ายเหล่านี้ มิได้เกิดเฉพาะในประเทศไทย แต่ได้เกิดแล้วทั่วโลกที่พัฒนาแบบตะวันตก จนกระทั่งเป็นวิกฤตการณ์ที่ร้ายแรงของโลกอยู่ในปัจจุบันถึงขนาดที่สามารถทำให้มนุษยชาติและโลกพินาศลง การพัฒนาของไทยที่เน้นเฉพาะทางด้านวัตถุและเศรษฐกิจ ถึงแม้จะทำให้มีความเจริญทางด้านวัตถุขึ้นมาก แต่ก็ได้ก่อให้เกิดผลเสียอย่างมา ผลเสียเหล่านี้เมื่อรวมกันเข้า ก็ได้ก่อให้เกิดความทุกข์ยากทรมานแก่ชาวไทยมากกว่าความสุขสบายทางวัตถุในบางด้าน ที่เกิดจากความเจริญของการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลเสียจากการพัฒนาได้ทำให้วัฒนธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะระบบจริยธรรมสถาบันครอบครัวและชุมชนไทยอ่อนแอและหลายส่วนถึงกับแตกสลาย สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาที่มีความเสียหายและเกิดปัญหาขึ้นอย่างรุนแรง ในทุกระดับทั้งส่วนบุคคล สังคม และประเทศชาติอันเป็นไปอย่างกว้างขวาง ชับซ้อน ยากต่อการแก้ไข เช่น ปัญหาโสเภณีเด็ก เด็กเร่ร่อน เด็กและคนชราถูกทอดทิ้ง การหย่าร้าง การล่าสัตว์ทางเพศ โรคเอดส์และกามโรคร้ายแรงอื่น ๆ การทำแท้ง การมั่วสุมอบายมุข สิ่งเสพติด การฆ่าตัวตาย ความรุนแรงและอาชญากรรมทุกชนิดเพิ่มขึ้นอย่างมาก และแพร่หลายจนเป็นสังคมเสี่ยง การถือราษฎรบังหลวงมีคดียึด สุธภาพจิตของคนส่วนใหญ่มีสภาพเสื่อมทรามกว่าคนในอดีตเป็นอย่างมาก คุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียไป วัฒนธรรมอันดีงามของไทยถูกเมินเฉย ทอดทิ้งเป็นต้น

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการพัฒนาทางด้านจิตใจให้ได้ สอดคล้องสมมูลกับการเร่งรัดพัฒนาวัตถุ เพื่อให้การพัฒนาได้ผลเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน อำนวยความสุขความเจริญทั้งทางจิตใจและทางวัตถุได้อย่างแท้จริง การพัฒนาจิตใจให้คุณธรรมและจริยธรรมพื้นฟูกลับคืนมาสามารถกระทำได้โดยอาศัยมิติทางพุทธธรรม ทั้งนี้เพราะรากฐานระบบจริยธรรมของไทยได้รับการหล่อหลอม และตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ

มาเป็นเวลากว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว การฟื้นฟูคุณธรรมและจริยธรรมแม้จะมีความยากลำบาก แต่ก็สามารถกระทำได้ เพราะพระพุทธศาสนามีหลักการที่ถือว่ามนุษย์ยอมพัฒนาได้ ฝึกได้ สอนได้ ดังพุทธพจน์ว่า "ในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ที่ฝึกแล้วประเสริฐสุด"^{๐๐}

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนของการพัฒนาจิตใจ ฟื้นฟูคุณธรรมและจริยธรรม โดยอาศัยมิติทางพุทธธรรม โดยกำหนดตามความมุ่งหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ (๒๕๓๕-๒๕๓๙) ในแผนการพัฒนากำลังคนในเรื่องของการพัฒนาจิตใจ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน ในสภาพแวดล้อมที่เจริญทางวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่ความเสื่อมทางศีลธรรมมีสูงซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้มากำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจ โดยให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตน ให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ได้แก่ มีความสะอาดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบความถูกต้องดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้จักพอ มีสมาธิ และมีความอดทนหนักแน่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการดำรงชีพ

ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้นำแผนการศึกษาแห่งชาติมาปฏิบัติ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมและมัธยมศึกษาตลอดทุกภาคการศึกษา และทุกชั้นตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เป็นเวลาสัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมง ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นมา ซึ่งในเนื้อหาหลักสูตรนั้นมีจุดประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม นอกจากนี้ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว การเรียนของนักเรียนจะต้องเรียนวิชาอื่น ๆ ด้วย ซึ่งในขณะที่เรียนวิชาอื่น ๆ เช่น สังคม วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ควรมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการสอนรายวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาสังคมศึกษา การเมืองการปกครอง ในส่วนที่ว่าด้วย เรื่องประชาชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสอนว่ากลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองควรเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ ไม่ควรเป็นไปเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม โดยเน้นให้เห็นว่าสมาชิกของกลุ่มผลประโยชน์ควรยึด "จาคะ" เป็นหลักในการดำเนินงาน และสอนให้เห็นถึงความสำคัญของ

^{๐๐}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๑.

การใช้วิธีการแห่งปัญญาในการแก้ปัญหาด้วยการทำหลักไตรสิกขา (ศีล, สมาธิ, ปัญญา) มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จากสาระสำคัญของหลักการฝึกฝนปฏิบัติตนโดยอาศัยพุทธธรรม ทำให้เห็นแนวทางพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนดังนี้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านกาย จิตใจ และสติปัญญา แล้วใช้ผลจากการพัฒนานี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นการเชื่อมโยงการฝึกฝนตนให้เข้ากับการดำเนินชีวิตจริงจุดสำคัญก็คือ เป็นการย้าให้นักเรียนเห็นว่าการศึกษากับการ ดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กันโดยตรง เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่ไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนนั้น ทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีบ้างไม่ดีบ้าง^{๐๐}

๒.๒.๓ หลักการของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

หลักการของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีดังนี้

๑. นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับ เรียนพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข

๒. การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาจะต้องให้ครบทั้ง ๓ องค์ประกอบคือ สาระความรู้(ปริยัติ) การฝึกอบรมกาย วาจา ใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติ ของตนเอง(ปฏิเวธ)

๓. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียน ความเหมาะสมของเวลาเรียน การลำดับความยากง่าย การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและป้องกันความเข้าใจผิดต่อหลักของพระพุทธศาสนา

๔. การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งบูรณาการทั้ง ๔ ด้าน คือ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สนองความต้องการและปัญหาของบุคคลและสังคม มีระบบ การฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของไทย

^{๐๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐-๑๖.

หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง มีเจตคติและค่านิยมที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีทักษะในการคิดและปฏิบัติและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนและสังคม^{๐๐}

๒.๒.๔ สาระวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^{๐๐} กล่าวถึง การจัดทำหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า มาตรา ๒๗ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ใน วรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับคณะสงฆ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดำเนินการพัฒนากรอบแนวคิดสาระแกนกลางพร้อมทั้งจัดทำชุดฝึกอบรม และคู่มือครูวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งแบบเรียนพระพุทธศาสนาต้นแบบเพื่อนำไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างแท้จริง

การพัฒนาสาระวิชาพระพุทธศาสนาได้มีการทำผังมโนทัศน์ (Mind Map) ที่ยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแกน โดยยึดโยงกับเรื่องอื่นๆ ต่อกันไป ซึ่งจะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยง ของสาระวิชาทั้งเรื่องของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และชาคต่างๆ ที่จะต้องเรียนในแต่ละระดับชั้น แต่ละจังหวัด และแต่ละพื้นที่ โดยเรียนจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยาก และจากเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวออกไป ซึ่งทำให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาสาระ โดยบูรณาการเนื้อหาสาระระหว่างหัวข้อในเรื่องเดียวกัน และวิชาอื่นๆ ในระดับชั้นเดียวกัน รวมทั้งบูรณาการระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติเข้าด้วยกันเมื่อว่าโดยเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๗ สาระเรียนรู้พระพุทธศาสนาของสถานศึกษาแต่ละแห่งน่าจะมีหลักสูตร ๒ ด้าน คือ ส่วนแรก เป็นหลักสูตรแกนกลางที่นักเรียนทั่วประเทศจะได้เรียนพระพุทธศาสนาเหมือนกันหมด ส่วนที่สองเป็นสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาที่สถานศึกษาแต่ละแห่งจะเพิ่มเติมเข้าไปในหลักสูตรแกนกลาง เพื่อปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

^{๐๐} กรมวิชาการ, คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๖-๗.

^{๐๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕).

หลักสูตรในส่วนที่สองนี้แหละที่จะทำให้สาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนามีความยืดหยุ่นและมีความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น

การจัดทำรายละเอียดของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรกคือ มาตรฐาน การเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ๓ ข้อ คือ

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว จะพบว่ามาตรฐานทั้ง ๓ มีจุดเน้นต่างกัน นั่นคือ มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (Knowledge) มาตรฐานที่ ๑.๒ เน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงามและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) และมาตรฐาน ส ๑.๓ เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี ทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (Process) มาตรฐานทั้ง ๓ ข้อนี้เทียบได้กับ “ไตรสิกขา” คือ อริสัจตสิกขา อริจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ดังนี้ มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นเรื่องการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่คนอื่น มาตรฐานนี้เทียบได้กับอริสัจตสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีลซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยมาตรฐาน ส ๑.๒ เน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมาธิ ศรัทธา มาตรฐานนี้เทียบได้กับอริจิตตสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิตคือ คุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสมาธิมาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ซึ่งรวมทั้งความรู้ความเข้าใจทั่วไป เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าโลกยัสัมมาทิภูติ มาตรฐานนี้เทียบได้กับอธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญา

การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่มุ่งแก้ไข ข้อด้อยที่พบในหลักสูตรเดิมและในขณะเดียวกันก็ได้ให้มาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง ๓ ข้อ และเรื่องแรกที่ทำคือหยิบหลักสูตรเดิมขึ้นมาวิเคราะห์แล้วพบว่า เนื้อหาสาระในหลักสูตรเดิมแบ่งออกเป็น ๕ หัวข้อ ดังนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๓. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
๕. พุทธศาสนสุภาษิต
๖. หน้าที่ชาวพุทธ
๗. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
๘. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๙. ศาสนพิธี

การที่หลักสูตรเดิมมีหัวข้อมากอย่างนี้ทำให้สามารถครอบคลุมเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาได้อย่างค่อนข้างจะครบถ้วน และได้นำหัวข้อทั้ง ๙ มาวิเคราะห์จัดระบบใหม่เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหัวข้อเหล่านั้น ซึ่งจะเป็ประโยชน์สำหรับการเรียนแบบบูรณาการภายในเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังนั้น จึงคงหัวข้อสำคัญในหลักสูตรเดิมไว้แล้วนำมาจัดกรอบความคิดใหม่เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ดังนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา-พุทธประวัติ
๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา -พุทธศาสนสุภาษิต-พระไตรปิฎก-เรื่องน่ารู้ จากพระไตรปิฎก-ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
๓. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา-ชาดก
๔. หน้าที่ชาวพุทธ-มารยาทชาวพุทธ -และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ -ชาวพุทธ อย่างถูกต้อง
๕. การบริหารจัดการเจริญปัญญา
๖. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา-ศาสนพิธี
๗. สัมมนาพระพุทธศาสนา

เพื่อแสดงความเชื่อมโยงของหัวข้อซึ่งดูหลากหลายให้มีระบบ ได้กำหนดหัวข้อใหญ่ที่ครอบคลุมหัวข้ออื่นทั้งหมด นั่นคือเรื่องพระรัตนตรัย หัวข้อทั้งหมดสรุปลงในเรื่องพระรัตนตรัย ทั้งสิ้นในส่วนของหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๖ ยังคงใช้

หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ซึ่งมีจุดประสงค์สำคัญ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ให้นักเรียนเกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๒. ให้ความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย
๓. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักพระพุทธธรรม อย่างถูกต้อง
๔. ให้มีทักษะในการคิดและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทาง พุทธศาสนา
๕. ใ้รู้หน้าที่ชาวพุทธและสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โครงสร้างหลักสูตรพระพุทธศาสนา

หลักสูตรการเรียนการสอนในปีการศึกษา ๒๕๔๖ ของวิชาพระพุทธศาสนา ได้ยึดแนวการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีคำสั่งเกี่ยวกับการปรับปรุงคำอธิบายเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

- ๑) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ เพิ่มหน่วยย่อยที่ ๓ พระพุทธศาสนา ในหน่วยที่ ๔ ชาตินไทย
- ๒) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ เพิ่มหน่วยย่อยที่ ๕ พระพุทธศาสนา ในหน่วยที่ ๔ ชาตินไทย
- ๓) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ เพิ่มหน่วยย่อยที่ ๖ พระพุทธศาสนา ในหน่วยที่ ๔ ชาตินไทย

๒. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

- ๑) ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ใ้ใช้ คำอธิบายเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัย และพุทธศาสนสุภาษิต การบริหารจัดการ และเจริญปัญญาและศาสนพิธี แทนคำอธิบายจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ ซึ่งรายละเอียดของ คำอธิบาย ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีดังนี้

(๑). กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป. ๑-๔ หน่วยที่ ๔ ชาติไทย หน่วยย่อยที่ ๕ พระพุทธศาสนา : คำอธิบาย

ศึกษาข้อมูล อภิปราย เกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะ เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน รวบรวมข้อมูล อภิปราย และจัดแสดงเกี่ยวกับชาตินิยมของพระพุทธเจ้า การประสูติ เหตุการณ์หลังการประสูติ พระประสงฆ์ของพระราชบิดา การศึกษา พระชยา พระโอรส การเสด็จออกทรงผนวช การบำเพ็ญเพียร การตรัสรู้ การแสดงปฐมเทศนา การโปรดพระเจ้าพิมพิสาร การปลงอายุสังขาร ปัจฉิมสาวก และพระปรินิพพาน

ศึกษาข้อมูล อภิปราย จัดแสดงเกี่ยวกับการบวชวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ การบิณฑบาต การฉัน การรับของถวายการบวชตามประเพณีและการบวชเพื่อศึกษาธรรม รวบรวมข้อมูล อภิปราย จัดแสดงเกี่ยวกับบทบาทของพุทธศาสนิกชนใน การช่วยบำรุงรักษาและพัฒนาวัด การบูชาคุณพระสงฆ์ ประโยชน์ของการปฏิบัติดังกล่าวฝึกปฏิบัติด้วยสถานการณ์จำลองหรือมีส่วนร่วมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันธรรมสวนะ วันเทโวโรหณะ สรุปความสำคัญและกิจกรรรมที่ควรปฏิบัติในวันดังกล่าว เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีทักษะในการคิดและแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ศรัทธา และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย การปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป. ๕-๖ หน่วยที่ ๔ ชาติไทย หน่วยย่อยที่ ๖ พระพุทธศาสนา : คำอธิบาย

ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ อภิปรายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทยศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ อภิปราย จัดแสดงเกี่ยวกับชาตินิยม ของพระพุทธเจ้าศากยวงศ์ โกลิยวงศ์ การตรัสรู้วัยยี่สิบสี่ การโปรดพระบิดา พระมารดา และพระญาติ พระอัครสาวกที่สำคัญ พระอานนท์ พระมหากัจจายนะ พระราहुล สามเณรบัณฑิต นางวิสาขา พุทธปรินิพพาน การถวายพระเพลิง วันอัฐมีบูชา สังฆนิยสถาน ๔ สรุปพุทธประวัติศึกษา ค้นคว้า อภิปราย วิเคราะห์ จัดแสดงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ในประเทศไทย ประโยชน์ของการบวช คุณของพระสงฆ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ข้อควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ อภิปราย เกี่ยวกับคุณของ พระรัตนตรัย สรุปวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดแสดงบทบาทของพุทธศาสนิกชนที่พึงกระทำ เพื่อประโยชน์ต่อพระศาสนาทั้งที่กระทำด้วยตนเองและที่ทำร่วมกับ

ผู้อื่น คุณประโยชน์ของการปฏิบัติดังกล่าว เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา มีทักษะในการคิดและการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ศรัทธาและเห็นคุณค่าของ พระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย ปฏิบัติตน เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง สันติ

(๒). กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

พระพุทธศาสนา ป. ๓-๔

-หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา : คำอธิบาย

ศึกษาค้นคว้า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องผู้มีพระคุณ (บุพการี) ทิฐุธรรม มิกัตถประโยชน์ (เฉพาะเรื่องการรู้จักคบเพื่อนที่ดี) ความมีระเบียบวินัย ความพอใจในของของตน ความกตัญญูตถะเวที การปฏิบัติตนต่อสถานที่และสิ่ง ที่ควรเคารพบูชา ความเที่ยงธรรม เบญจศีล เบญจธรรม โอวาท ๓ อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ (เฉพาะปิยวาจา) อริยสัจ ๔ หิริและโอตตปปะ ฆรรวาสธรรม การเคารพบุพการี ไม่ประมาท ถ่อมตน ไตรสิกขา ทิส ๖ (เฉพาะหน้าที่ของลูก) สังคห วัตถุ พระพรหมวิหาร (เฉพาะเมตตา) ไตรลักษณ์ (เฉพาะอนิจจัง) กฏแห่งกรรม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ ชั่ว) อุบาสกธรรม (เฉพาะการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ) อภิปรายให้เห็นความสำคัญของหลักธรรม วิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล ที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรม เปรียบเทียบให้เห็นความ แตกต่างของการกระทำที่เกิดขึ้น ซึ่งมีผลต่อ ตนเองและผู้อื่น ฝึกคิดตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่ กระทำอย่างมีเหตุผล สรุปวิธีการปฏิบัติตามหลักธรรมฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมตามรูปแบบที่ กำหนดให้ บอกความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติฝึกประเมินตนเองเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมตามที่ กำหนดให้ได้ เห็นความสำคัญของหลักธรรมที่มีต่อการดำเนินชีวิต

-ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต : คำอธิบาย

ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม เรื่องราวเกี่ยวกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติต่อพระ รัตนตรัย การปฏิบัติต่อสถานที่และสิ่ง ที่ควรเคารพบูชา อภิปรายให้เห็นความสำคัญในการตรัสรู้ ของพระพุทธเจ้าและพระพุทธคุณ ๓ (พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ) ศึกษาและฝึกปฏิบัติต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในศาสนพิธีต่างๆ การปฏิบัติตนต่อสถานที่ และสิ่ง ที่ควรเคารพบูชาฝึกใช้พุทธศาสนสุภาษิตเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อภิปรายผลของ การปฏิบัติ สสำรวจข้อบกพร่อง นำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ การฝึกปฏิบัติดีขึ้น บอกความรู้สึกที่ เกิดขึ้นเมื่อได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องและไม่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและเห็นคุณค่า ของพุทธศาสนสุภาษิต อันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

-การบริหารจิตและเจริญปัญญา : คำอธิบาย

อภิปราย สนทนา ซักถาม ให้เข้าใจความหมายของสติสัมปชัญญะ คือ ความระลึกได้ และรู้ตัวทั่วพร้อม ผู้มีสติสำหรับฝึกสมาธิเพื่อเจริญปัญญาต่อไป ฝึกสติหรือจิตตกภาวนาเบื้องต้นด้วยการกำหนดอริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และระลึกทั่ว เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น และฝึกพิจารณาอารมณ์หรือความรู้สึกของตนว่าดีหรือไม่ดี อภิปรายผลที่เกิดจากการฝึกว่าทำให้จิตใจสงบสบาย และมีจิตใจตั้งมั่นยิ่งขึ้นเพียงใด เพื่อให้เกิดความมั่นใจ เห็นประโยชน์ของการฝึกสติ สมาธิ เพื่อเจริญปัญญา

-ศาสนพิธี : คำอธิบาย

รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการกราบ การไหว้ การประเคนของ การสวดบูชา คุณพระรัตนตรัย การสมาทานศีล 5 การอาราธนาธรรม การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การปฏิบัติตนใน วันธรรมสวนะ การไหว้พระสวดมนต์โดยย่อก่อนนอน อภิปรายให้เห็นความสำคัญของศาสนพิธีที่มีต่อความเชื่อของชาวพุทธ ประโยชน์ที่จะได้รับทั้งส่วนตนและส่วนรวมเมื่อได้เข้าร่วมในพิธี ฝึกปฏิบัติตามมารยาทชาวพุทธดังกล่าวข้างต้นในศาสนพิธีต่างๆ พร้อมทั้งวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นผลดีผลเสียของการปฏิบัติอย่างถูกต้องและไม่ถูกต้อง อภิปรายผลของการปฏิบัติ สำรวจข้อบกพร่องรวบรวม ข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไข ประเมินตนเอง ปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติดีขึ้น เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องในพิธีกรรมต่างๆ เกิดความรู้สึกชื่นชมและศรัทธาในการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา ป. ๕-๖

-หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา : คำอธิบาย

ศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับหลักสูตรคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ทิศ ๖ (เฉพาะการปฏิบัติต่อเพื่อนการรักษาระกดูให้อยู่นาน) บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) กุศลกรรมบถ ๑๐ อกุศลมูล ๓ สุขของคฤหัสถ์ ๔ สัจธรรม ๓ พรหมวิหาร ๔ ฌราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ อปายมุข ๔ ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม สติปัฏฐาน ๔ เบื้องต้น ทิฐุธรรม มัคคตประโยชน์ อุบาสกธรรม ๗ ศึกษาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและบุคคลในสังคม วิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะไม่ปฏิบัติตามหลักสูตรคำสอนของพระพุทธศาสนาสำรวจ รวบรวมข้อมูล ข้อบกพร่องต่างๆ ที่ทำให้ตนเองไม่ประสบความสำเร็จ รวบรวมกรณีตัวอย่างและแนวทางที่จะช่วยฝึกปฏิบัติได้ตามหลักสูตรคำสอน ร่วมกันอภิปรายและหาวิธีแก้ไขปัญหาเพื่อความสุขสงบสุขของบุคคลในสังคม และกำหนดเป็นแนวปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติตามหลักสูตรคำสอนของพระพุทธศาสนาตามแนวที่กำหนด ให้เหมาะสมกับสภาพของตน อภิปราย

ผลของการปฏิบัติที่มีต่อตนเองและสังคม ฝึกประเมินตนเอง เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถนำหลักธรรมไปช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม ช่วยให้นุญช้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

-ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต : คำอธิบาย

ศึกษา ค้นคว้า ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้จากพระสูตรพระวินัย และพระอภิธรรม พุทธศาสนสุภาษิตที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต อภิปรายให้เห็นคุณค่าของพุทธธรรม วิเคราะห์ให้เห็นประโยชน์ในการนำไปใช้ซึ่งจะช่วยให้สังคมสงบสุข สรุปให้เห็นแนวทางในการปฏิบัติตามคุณธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ฝึกปฏิบัติธรรม บริหารจิตเจริญปัญญาด้วยการไปวัดฟังเทศน์ หรือฟัง การบรรยายธรรมะทางสื่อมวลชนและฝึกสมาธิ อภิปรายของการปฏิบัติที่มีต่อตนเองและผู้อื่น ฝึกประเมิน ตนเองเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติให้ดีขึ้น บอกความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้เกิดศรัทธาในคุณพระรัตนตรัย สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคม

-การบริหารจิตและเจริญปัญญา : คำอธิบาย

อธิบาย สนทนา ชักถาม ให้เข้าใจความหมายของสติ สมาธิ ปัญญา และประโยชน์ของสมาธิทางพระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดปัญญาฝึกบังคับจิตให้ตั้งมั่นโดยระลึกทั่วทั่วพร้อมด้วยการกำหนดคิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย (ได้แก่ การเคลื่อนไหวอวัยวะในขณะแต่งตัว และรับประทานอาหาร เป็นต้น) ฝึกให้ระลึกทั่วเมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสและใจนึก คิดตลอดจนพิจารณาอารมณ์ และความคิดของตนว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด อันเป็นพื้นฐานของการฝึกตามหลักสูตรสติปัฏฐาน ๔ อภิปรายผลของการปฏิบัติที่มีต่อการศึกษาเล่าเรียนพร้อมทั้งเปรียบเทียบ ผลของการเรียนขณะที่จิตสงบเป็นสมาธิและเมื่อขาดสติไม่มีสมาธิ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ เห็นประโยชน์ของการบริหารจิตเจริญปัญญาตาม แนวทางของพระพุทธศาสนา และมุ่งมั่นฝึกฝนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

-ศาสนพิธี : คำอธิบาย

ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม ความรู้เกี่ยวกับคำอาราธนาศีล คำอาราธนาธรรม คำอาราธนาพระปริตร คำกรวดน้ำ คำแผ่เมตตา พิธีกรรมในการทำบุญงานมงคล พิธีถวายสังฆทาน ทอดผ้าป่าทอดกฐิน พิธีกรรมในการทำบุญงานศพอภิปรายให้เห็นคุณค่าของศาสนพิธีที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นผลดีผลเสียของศาสนพิธีบางอย่างที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ฝึกการปฏิบัติในศาสนพิธีต่างๆ

ตามรูปแบบที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็น อภิปรายผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ บอกความรู้สึกรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ฝึกประเมินตนเองเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติให้ดีขึ้นและสอดคล้องสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง เกิดศรัทธาและเห็นความสำคัญของ ศาสนพิธีสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง เกิดความสามัคคีในการเข้าร่วมกิจกรรม ทางศาสนาและสามารถปรับปรุงการปฏิบัติทางศาสนพิธีได้เหมาะสมกับสภาพสังคมโดยไม่ขัดกับหลักการ ทางพระพุทธศาสนา

๒.๒.๕ คุณธรรม ๕ ด้านในวิชาพระพุทธศาสนา

๑. ด้านความกตัญญู

ความกตัญญู^{๐๐} หมายถึง การรู้ถึงบุญคุณต่อสิ่งที่มีคุณต่อเราไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดก็ตาม เช่น พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ ความกตัญญู^{๐๑} เป็นเครื่องหมายของคนดี ดังนั้นการจะรู้ว่าใครจะเป็นคนดีหรือไม่ เราดูได้จาก การแสดงออกของเขาวน่มีความกตัญญูหรือไม่ การแสดงความกตัญญูกตเวทีแสดงออกได้ทั้งการกระทำทางกาย และทางการพูด โดยแสดงออกได้ ๓ สถานคือ

๑) การแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์พระสงฆ์ เป็นต้น

๒) การแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อสัตว์มีบุญคุณ เช่น สัตว์เลี้ยงใช้งาน ต่างๆ มีช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

๓) การแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม มีสิ่งก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ ป่าไม้ ภูเขา ลำธาร เป็นต้น

^{๐๐} จงจิรัส จั่มจันทร์ และสุพน ทิมอำ, หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ป. ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยร่มเกล้า, ๒๕๕๒), หน้า ๔๓.

^{๐๑} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

กัตถุญกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา^{๐๐} หมายถึง การรู้คุณของพระพุทธศาสนาและทำการตอบแทนคุณพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสั่งสอนที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สอนให้ทำความดีละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์พระพุทธศาสนามีคุณต่อเราเราควรที่จะรู้คุณและตอบแทนคุณของพระพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติดังนี้

๑) ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแล้วปฏิบัติตาม

๒) ประพฤติตนเป็นคนดีละเว้นจากการทำชั่วทั้งปวง

๓) เคารพบูชาพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธา

๔) ปฏิบัติธรรมและรักษาศีลอยู่อย่างสม่ำเสมอ

๕) ช่วยปกป้องดูแลศาสนสถานและศาสนวัตถุให้คงอยู่ต่อไป

๖) ร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาตามสมควร

กัตถุญกตเวทีต่อพระมหากษัตริย์^{๐๐} พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระองค์ทรงทำอุปการะแก่พสกนิกรไว้มากมาย ดังเช่น

๑) ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม

๒) พระราชทานพระบรมราโชวาทให้พสกนิกรละเว้นความชั่วกระทำความดี

ความดี

๓) พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ประชาชนผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ

๔) ทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริต่างๆเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น

เราในฐานะเป็นพสกนิกรควรตอบแทนอุปการะคุณของพระมหากษัตริย์โดยปฏิบัติตามดังนี้

๑) แสดงความจงรักภักดีด้วยใจจริง

๒) ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท

^{๐๐} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕-๖๐.

^{๐๐} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

- ๓) สำนักในพระมหากรุณาคุณ
- ๔) เจริญรอยตามพระยุคลบาทในโครงการต่างๆ
- ๕) ตั้งใจปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดี

๒. ด้านการคบเพื่อน

ทางพระพุทธศาสนาเปรียบความดีเสมือนแก้ว เช่น ลูกที่ดีเรียกว่า ลูกแก้ว พ่อแม่ที่ดีเรียกว่า พ่อแก้วแม่แก้ว ครูอาจารย์ที่ดี เรียกว่า ครูแก้ว อาจารย์แก้ว เพื่อนดีเรียกว่า เพื่อนแก้ว ช่างม้าดีเรียกว่า ช่างแก้วม้าแก้ว เป็นต้น ^{๑๖} ในหลักอบายมุข ^{๑๗} ได้อธิบายช่องทางแห่งความเสื่อมของคนในข้อที่ ๔ ว่า การคบคนชั่วเป็นมิตรคือการคบหาสมาคมกับคนไม่ดี หรือเรียกว่า คนพาล มาเป็นมิตรถ้าอยากรู้ว่าคนพาลเป็นคนอย่างไร ให้สังเกตดูพฤติกรรมในสิ่งที่เขาทำหรือเรื่องที่เขาคิด เช่น ดูว่านิสัยใจคอเป็นอย่างไร ชอบชมแหยงแกล้งเอาเปรียบบุคคลอื่นหรือไม่ ชอบโกหกหรือยุ่งให้คนอื่นที่สนิทฯแตกสามัคคีกันหรือไม่ เพราะคนพาลมักมีพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในทางที่ไม่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า การคบคนพาลหรือคบคนชั่วเป็นมิตรเป็นทางแห่งความเสื่อม และในหลักอบายมุข ^{๑๘} ได้อธิบายทางแห่งความพินาศห่วยย่อยยับแห่งโลกทรัพย์ในข้อที่ ๕ ว่า คบคนชั่วมีโทษคือ ทำให้กลายเป็นคนชั่วอย่างคนที่ตนคบทั้ง ๖ ประเภทได้แก่ นักเลงการพนัน นักเลงหญิง นักเลงสุรา นักเลงของปลอม(ลวงตัวของปลอม) นักหลอกลวง(ลวงซึ่งหน้า) และนักเลงหัวไม้

^{๑๖} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๓๓.

^{๑๗} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๕๒.

^{๑๘} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๔๔.

๓. ด้านความพอใจในตนเอง

ในหลักเบญจธรรม^{๐๐} ว่าด้วยข้อปฏิบัติอันดีงามหรือความดีที่ควรทำในข้อที่๑คือรู้จักสำรวม ได้แก่ การมีความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน เช่น มีของเล่นก็ยินดีพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่อยากได้อะไรเกินกำลังของตนเอง

สันโดษ^{๐๐} แปลว่า ความยินดี ความพอใจ หมายถึง ความยินดีพอใจในสิ่งที่ได้มา หรือผลงานที่ทำสำเร็จด้วยเรี่ยวแรงหรือความพยายามของตนเองในทางที่ถูกต้องมี ๓ อย่างคือ

๑) ยินดีตามได้ คือ ยินดีพอใจในสิ่งที่เท่าที่มีเท่าที่ได้ด้วยกำลังของตนไม่ดิ้น

รนอยากได้อันทำให้เกิดความเดือดร้อน

๒) ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีพอใจตามกำลังของตนใช้กำลังที่มีอยู่ เช่น

ความรู้ความสามารถให้เกิดผลเต็มที่เต็มกำลังไม่ย่อหย่อนบกพร่อง

๓) ยินดีตามควร คือ ยินดีพอใจแต่พอดีไม่เกินเลยรู้จักพอรู้จักอิ่มเป็นและแบ่งปันส่วนที่เกินไปเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่นตามสมควร

ไม่สันโดษ แปลว่า ความไม่ยินดี ความไม่พอใจ หมายถึง ไม่ยินดีหรือพอใจในผลงาน หรือสิ่งที่ได้มาด้วยความสามารถของตนเองมี ๓ อย่างคือ

๑) มีความโลภ คือ อยากได้ในสิ่งต่างๆ ที่เกินความสามารถของตนเอง เช่น
อยากมีอำนาจ อยากร่ำรวย อยากกินอาหารที่ดีเลิศ

๒) มีความมักมาก คือ ไม่รู้จักพอพยายามกอบโกยในสิ่งที่ตนต้องการด้วย
วิธีการต่างๆ ในทางที่ไม่ถูกต้องเพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งเหล่านั้นมาเป็นของตน

๓) ความใฝ่ต่ำ คือ อยากได้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องอยากได้สิ่งต่างๆ แต่ไม่ยอม
หาหรือกระทำด้วยตนเอง

^{๐๐}จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๔, หน้า ๕๕.

^{๐๐}เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๓-๘๔.

๔. ด้านความขยันหมั่นเพียร

ในหลักกัทธิบาท๔^{๐๐}ได้อธิบายคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามผลที่มุ่งหมายในข้อวิริยะ คือ ความเพียรขยันประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนไม่ทอดย

การทำงานไม่คั่งค้าง^{๐๐}บุคคลที่ขยันหมั่นเพียรจิตใจจดจ่อไม่ทอดยในเวลาทำงานไม่ว่างานประเภทใดงานนั้นย่อมสำเร็จลงได้ด้วยดี ไม่คั่งค้าง ผู้ทำงานไม่คั่งค้างมักจะทำงานในลักษณะดังนี้

- ๑) ทำงานอย่างจริงจังและพอใจในงานที่ทำ
- ๒) ตั้งใจทำงานจนสำเร็จไม่เห็นแก่นอนจนเกินไปเพราะคนนอนมากได้

งานน้อย

- ๓) ทำงานด้วยความเพียรพยายาม
- ๔) ทำงานไม่เลาะเลอะ
- ๕) ไม่อ้างเหตุต่างๆเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงาน
- ๖) ไม่หมกมุ่นเรื่องอบายมุข เช่น การเป็นนักแสดงผู้หญิง การเล่นพนัน และ

การเที่ยวกลางคืน

- ๗) ถ้าจำเป็นต้องทำงานนอกเวลา เพื่อให้งานสำเร็จตามกำหนดก็ต้องทำ

แม้จะเป็นเวลากลางคืน

การทำงานไม่คั่งค้างไม่รั้งรอผลัดวันและเวลาเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติเพราะจะทำให้งานสำเร็จประโยชน์ ถือเป็นความสุขความเจริญของหมู่คณะ

ในหลักพละ ๔^{๐๙} ได้อธิบายคุณธรรมที่เป็นกำลังทางจิตใจ ซึ่งส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตไปอย่างชาญฉลาด มีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตในข้อ๒วิริยพละ คือกำลังความเพียรหรือพลังความบากบั่นไม่ทอดย มีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑) ทำติดต่อกัน แต่อาจมีการเว้นระยะเพื่อพักผ่อนหรือทำกิจอื่นตาม

สมควร

^{๐๐}เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๕.

^{๐๐}เรื่องเดียวกัน. หน้า ๖๐-๖๑.

^{๐๙}จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ช่วงชั้นที่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๕๒-๕๓.

๒) ตรงต่อเวลา เมื่อถึงเวลาที่กำหนดว่าต้องทำงานก็ต้องทำทันที ไม่มีการผัดวันประกันพรุ่งหรืออ้างเหตุผลต่างๆที่จะไม่ทำงาน

๓) ไม่มีความเบื่อหน่าย แม้ทำงานที่ทำนั้นจะเป็นงานที่ทำซ้ำๆกันทุกวัน และมีความก้าวหน้าไปทีละน้อยแทบมองไม่เห็น

๔) ไม่ทอดยถ่ออุปสรรค การทำงานอาจมีอุปสรรคทั้งภายในและภายนอก อุปสรรคภายใน เช่น สุขภาพของตนเอง ความเบื่อหน่าย อุปสรรคภายนอกเกิดจากบุคคลอื่นเช่น ไม่ได้รับการสนับสนุน ปัญหาภายในครอบครัวหรือมีการกลั่นแกล้งกัน อุปสรรคเหล่านี้ผู้มีกำลังความเพียรต้องเอาชนะให้ได้

๕. ด้านปียวจา

ในหลักสังคหัตถ์ ๔ ได้อธิบายคุณธรรมที่เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลหรือธรรมะที่เป็นเครื่องประสานสร้างสรรค์ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกเป็นหลักสังคัม สงเคราะห์แนวพุทธ ในข้อที่ ๒ ปียวจาได้แก่ การกล่าวถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานพูดมีหางเสียง พูดแทนตัวด้วยสรรพนามที่สุภาพ เช่น กระผม ดิฉัน ลงท้ายคำพูดด้วยคำสุภาพ เช่น ครับ ค่ะ นอกจากนั้นปียวยายังหมายถึง การพูดประสานความสามัคคีในหมู่คณะพูดหวังผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยรวม เช่น การพูดให้กำลังใจเพื่อน พูดปลอบเพื่อน หรือพูดชักจูงเพื่อนไปในทางที่ดี หลักหนือบายมุขเป็นต้น^{๐๐}

การพูดไพเราะ^{๐๑}ในมลลชีวิตตรงกับศัพท์ทางพระพุทธศาสนาว่า ปียวจา เป็นหนึ่งในหลักธรรมเรื่องสังคหัตถ์ ๔ ธรรมชาติของมนุษย์ชอบฟังคำไพเราะอ่อนหวาน สบายหู ดังนั้นคนที่พูดจาไพเราะอ่อนหวาน จึงถือว่าเป็นคนมีเสน่ห์ พระพุทธเจ้าทรงพูดถึงหลักเกณฑ์ การสร้างเสน่ห์ด้วยการพูดไว้ในเรื่องวิสุตจิต มีอยู่ ๔ ประการคือ

๑) ให้งดเว้นการพูดเท็จ

๒) ให้งดเว้นการพูดส่อเสียด

๓) ให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ

๔) ให้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อไร้สาระ

^{๐๐} จรัส พยัคฆราชศักดิ์, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๔๖.

^{๐๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๗-๕๘.

หลักการสำหรับพิจารณาว่า คำพูดใดเป็นคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานหรือไม่ นอกจากดูหลักการ๔ประการดังกล่าว ข้างต้นแล้ว ยังมีหลักพิจารณาอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ คำพูดที่ออกไปนั้นสร้างสรรค์หรือทำลาย หากเป็นการสร้างสรรค์สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับหมู่คณะ หรือส่วนรวมการพูดนั้นก็ถือว่าเป็นปิยวาจา ได้แก่ การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน นอกจากนี้คำพูดบางคำที่ไพเราะสุภาพแต่หากพูดในเวลาหรือโอกาสที่ไม่เหมาะสม ก็จะเกิดผลเสียต่อตนเองหรือผู้อื่นได้ เราจึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมต่อบุคคลหรือโอกาสด้วย

ความถ่อมตน^{๐๖} คือการรู้ข้อด้อยของตน รู้จักตนเองว่าเป็นอย่างไร ไม่อวดตัวคือรู้เนื้อดี และยอมรับคุณงามความดีของผู้อื่นเข้าสู่ตนเองได้อย่างเต็มที่ คุณลักษณะข้อที่๒ มีวาจาอ่อนหวาน คือ การพูดจาอย่างสุภาพอ่อนโยนออกมาจากใจที่สะอาดนุ่มนวล ไม่ก้าวร้าวแข็งกระด้าง ในการพูดกับคนทั่วไป ไม่ควรพูดโอ้อวดยกตัว ไม่พูดกล่าวโทษลบหลู่ทับถมคนอื่น ไม่นินทาว่าร้าย ไม่เยาะเย้ยถากถางผู้ผิดพลาด ไม่ใช่วาจาข่มผู้อื่น เมื่อเห็นใครทำความดีก็ยกย่อง เมื่อตนกระทำความผิดผิดพลาดควรกล่าวว่า ขอโทษ เสมอ และเมื่อผู้ใดกระทำความผิดแก่ตนก็ควรกล่าวคำว่า ขอบคุณเสมอ

๒.๒.๖ การสอนตามแนวทางพุทธวิธี

เป็นแนวทางการสอนตามที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสอนแก่เหล่าสาวก ซึ่งมีหลายวิธีและที่พบบ่อยได้แก่วิธีดังต่อไปนี้^{๐๗}

๑. แบบโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่ทำให้คนเกิดสัมมาทิฐิ อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และคำนิยม ที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งทำให้เกิดการพูด และการกระทำที่ดีงาม มี ๑๐ วิธีคิดคือ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบแยกส่วนประกอบ คิดแบบสามัญลักษณ์หรือคิดเพื่อรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ คิดแบบอริยสัจหรือแบบแก้ปัญหา คิดแบบบรรดสัมพันธหรือคิดให้มีความสัมพันธ์กัน คิดแบบคุณโทษหรือคิดบนพื้นฐานทุกสิ่งในโลกทั้งส่วนดีและส่วนเสีย คิดแบบรู้คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม คิดแบบรู้คุณธรรมหรือคิดแต่สิ่งดี คิดแบบอยู่ร่วมกับปัจจุบัน คิดแบบวิภาษวาทหรือคิดแยกแยะออกให้เห็นที่ละด้าน

^{๐๖} จงจรัส แจ่มจันทร์ และสุพน ทิมอำ, หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ป. ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, หน้า ๔๗-๔๘.

^{๐๗} กรมวิชาการ, การวิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๘-๑๖๐.

๒. แบบสาธิต หรือการสนทนา เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยโดยเฉพาะในเมื่อมีผู้มาเข้าเฝ้าหรือทรงพบ ที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจในหลักธรรม โดยพระพุทธเจ้าจะเป็นฝ่ายถามนำ คู่สนทนา แล้วให้ผู้สนทนานั้นตอบคำถามนั้นๆ

๓. แบบบรรยาย ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน แก่คนหมู่มาก ที่มีพื้นฐานและระดับใกล้เคียงกัน

๔. แบบตอบปัญหา สำหรับผู้ที่สงสัยใคร่รู้ในข้อธรรมต่างๆ

๕. แบบวางกฎข้อบังคับ โดยแถลงวัตถุประสงค์บัญญัติสิกขา โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ โดยไม่มีบัญญัติสิกขาใดๆ โดยผลการ

๖. แบบยกอุทาหรณ์ เป็นการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา และการเล่านิทานชาดก เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ง่าย เห็นจริง เป็นรูปธรรม และมีความเพลิดเพลินจำเริญ

๗. การทำเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีที่ด้อย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม เป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู

๘. การลงโทษและให้รางวัล โดยชมเชยยกย่องในรูปการยอมรับคุณความดี ของผู้นั้น ให้เขาสนใจในการทำความดีของตน บางทีก็ชมเพื่อให้ถือเป็นแบบอย่าง

พระราชสุตฺถินฺทณมมกค (จรัญ จิตฺธมฺโม)^{๐๐} ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของ พระพุทธองค์ซึ่งทรงเป็นบรมครูของเหล่าสาวก ที่นับถือพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

๑. ทรงสอนด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยพระองค์เป็นผู้ฝึกพระองค์แล้วทรงสอนให้ผู้อื่นได้ฝึกตนได้ด้วย ถ้าครูไม่เอาใจใส่ต่อการสอน จะสอนให้ศิษย์เอาใจใส่ต่อการเรียนไม่ได้ เพราะสิ่งที่ครูทำนั้นแหละจะปลูกฝังอยู่ในความทรงจำของผู้เรียน ได้นานกว่าสิ่งที่ครูสอน

๒. ทรงสอนโดยมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งแบ่งออกได้ ๒ ประการดังนี้

๑) จุดมุ่งหมายทั่วไป เป็นจุดมุ่งหมายแห่งความพ้นทุกข์

๒) จุดมุ่งหมายเฉพาะ เป็นจุดมุ่งหมายให้คนที่มีความหลงผิด ก็ให้เขาพ้นจากความเห็นผิด มีความเห็นที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม สอนคนที่ประพฤติด้อยอยู่แล้วให้เขาได้มีความรู้ดี และประพฤติดียิ่งขึ้น

๓. สอนโดยคำนึงถึงความพร้อมของผู้ฟัง ว่ามีความพร้อมที่จะรับฟังคำสอนนั้น มากน้อยแค่ไหน ต้องมีการเตรียมความพร้อมผู้ฟังหรือผู้เรียนก่อนที่จะเรียน

๔. สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจำแนกออกได้ดังนี้

^{๐๐}พระราชสุตฺถินฺทณมมกค (จรัญ จิตฺธมฺโม), **คู่มือวิธีสอนของสมเด็จพระบรมครู**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (เพชรบุรี : เพชรภูมิการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔-๑๖.

๑) สอนแก่ผู้รู้ธรรมได้เร็ว โดยสอนเพียงแค่หัวข้อก็ทำให้เกิดความเข้าใจ
รายละเอียดได้ดี

๒) สอนแก่ผู้ที่เมื่ออธิบายรายละเอียดของหัวข้อที่สอนก็จะรู้อย่างกระจ่างแจ้ง

๓) สอนแก่ผู้ที่พอแนะนำ หรือสั่งอยู่บ่อยๆ จึงจะรู้และเข้าใจ

๔) สอนแก่ผู้รู้ธรรมไม่ได้ ต้องใช้เวลาและนานกว่าที่เขาจะรู้และเข้าใจ

๕. สอนโดยใช้สื่อภาษาที่เข้าใจง่ายที่สุด โดยใช้ภาษาที่สอนให้ตรงกับผู้เรียนหรือผู้ฟัง
ที่เขาใช้อยู่ ไม่ควรพูดภาษาอื่นที่คนเหล่านั้นไม่ใช่ภาษานั้น

๖. สอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ โดยต้องสอนให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ของ
นักเรียนหรือผู้ฟัง เพื่อให้เขาได้รับและเข้าใจในสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น

๗. สอนจากง่ายไปหายาก การที่จะให้เกิดความรู้ได้นั้นต้องเริ่มจากการสอนสิ่งง่าย
ก่อน เพื่อให้ให้นักเรียนหรือผู้ฟังเกิดความคิด ความรู้ได้เร็วขึ้น

๘. สอนตามความสนใจของผู้ฟัง โดยการให้นักเรียนหรือผู้ฟังเกิดความคิดที่อยากรู้
และมีการซักถาม เพื่อหาคำตอบที่ถูกต้อง

๙. สอนโดยวิธีซักถาม โดยครูเป็นผู้ซักถามนักเรียนหรือผู้ฟัง ทำให้นักเรียน เกิดความ
เข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้ดี เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน

๑๐. สอนโดยให้ผู้ฟังลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยประสบการณ์ ของ
นักเรียนเอง โดยผู้สอนเป็นผู้คอยแนะนำ

๑๑. สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดได้เร็วขึ้น

๑๒. สอนโดยใช้ปัญหาพิจารณาเหตุผลด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้คิดก่อนที่จะเชื่อ
อะไรง่ายๆ และเชื่ออย่างมีเหตุผล หลังจากที่ได้พิจารณาแล้ว

๒.๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา

กรวีร์ เมฆหมอก^{๐๐} ได้ศึกษาผลการเรียนและเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาจากการเรียนด้วยบทเรียนวีดิทัศน์แบบโปรแกรม พบว่า เจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนวีดิทัศน์แบบโปรแกรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ฉวีวรรณ ยะสุรินทร์^{๐๐} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนการสอน เรื่องพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ สรุปผลการวิจัยดังนี้ ๑. ได้หน่วยการเรียนการสอนเรื่อง พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ หน่วย การเรียนการสอนใช้เวลาสอน ๓๖ คาบ โดยมีกิจกรรมและสื่อการสอนที่เลือกสรรแล้ว ๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองที่ใช้สอนโดยหน่วยการเรียนการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่สอนโดยแผนการสอนปกติและแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ ๓. ความคิดเห็นของนักเรียนในกลุ่มทดลองต่อหน่วยการเรียนการสอน นักเรียนทุกคนชอบที่จะเรียนด้วย หน่วยการเรียนการสอนนี้เพราะเป็นการเรียนที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการสอนปกติ นักเรียนส่วนมากไม่พอใจที่จะเรียนเพราะคิดว่าเนื้อหาไม่มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการเรียน การสอนไม่น่าสนใจ ยิ่งเรียนยิ่งน่าเบื่อ

พระมหาภูเมศร์ ชาเหล่า (ชาโคร)^{๐๐} ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ผลจากการศึกษาค้นคว้าสรุปว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่๑-๔ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ

^{๐๐}กรวีร์ เมฆหมอก, “การศึกษาผลการเรียนและเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาจากการเรียนด้วยบทเรียนวีดิทัศน์แบบโปรแกรม”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๒.

^{๐๐}ฉวีวรรณ ยะสุรินทร์, “การพัฒนาหน่วยการเรียนการสอน เรื่องพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๐.

^{๐๐}พระมหาภูเมศร์ ชาเหล่า (ชาโคร), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๓.

ด้านการเขียนแผนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายชื่อ ปรากฏผลดังนี้ ๑. ด้านการเขียนแผนการสอน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ๒. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ๓. ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง ๔. ด้านการวัดและประเมินผล โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจากประชากรจำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ สรุปได้ดังนี้ ๑. ปัญหาการเขียนแผนการสอน พบว่า แผนการสอนเน้นเนื้อหาวิชาด้านความรู้ความจำมากกว่าปฏิบัติ ๒. ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า จัดกระบวนการเรียนการสอนไม่ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้อันสืบเนื่องมาจากไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ๓. ปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า สื่อที่ใช้ประกอบในการเรียนการสอน มีไม่เพียงพอกับความต้องการ ๔. ปัญหาการวัดและประเมินผล พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่ได้มาตรฐานและคุณภาพที่ดีพอ ซึ่งเน้นเฉพาะด้านความรู้ความจำมากกว่าความเข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

พระวิรัตน์ โทเกษ^{๐๐} ได้วิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ศึกษากรณีโรงเรียนที่สอนโดยครูพระเขตบางกะปิ ตลาดพร้าว-บึงกุ่ม จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และเกรดเฉลี่ยทุกวิชามีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับตัวแปรอื่นได้แก่ คุณภาพการสอนของครูพระ คุณภาพของอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

โสภา สุขเกษม^{๐๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลของการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ๑) เพื่อเปรียบเทียบความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ที่ได้รับการฝึกอบรมและไม่ได้รับการฝึกอบรม ๒) เพื่อเปรียบเทียบความรู้หลักธรรมทาง

^{๐๐}พระวิรัตน์ โทเกษ, “สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนที่สอนโดยครูพระเขตบางกะปิ ตลาดพร้าว-บึงกุ่ม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๓๕.

^{๐๑}โสภา สุขเกษม, “การศึกษาผลของการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๓๕.

พระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ก่อนได้รับการฝึกอบรมและ หลังได้รับการฝึกอบรม ๑) เพื่อเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ที่ได้รับการฝึกอบรมและไม่ได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อริยสัจสี่ ๔) เพื่อเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ก่อนได้รับการฝึกอบรมและหลังได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อริยสัจสี่ กับวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้ากับ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ โรงเรียนวัดบนประจวบอนุสรณ์ ปีการศึกษา ๒๕๓๘ จำนวน ๕๐ คน แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม เป็นกลุ่มทดลอง ๒๕ คน กลุ่มควบคุม ๒๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แผนการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ แบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์และแบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา โดยนำเด็กเข้าค่าย เป็นเวลา ๓ วัน ๒ คืน ซึ่งมีการสอบก่อน และหลังการฝึกอบรมแล้วพบว่า ๑) ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อริยสัจสี่ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ที่ได้รับการฝึกอบรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ๒) ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อริยสัจสี่ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ หลัง ได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรม ๓) เจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ที่ได้รับการฝึกอบรม สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องอริยสัจสี่ ๔) เจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ หลังได้รับการฝึกอบรม สูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องอริยสัจสี่

๒.๓ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาดก

๒.๓.๑ ความหมายของนิทาน

กิ่งแก้ว อรรถากร^{๐๐} กล่าวว่า นิทาน คือ เรื่องเล่าโดยทั่วไปมิได้เจาะจงแสดงประวัติความเป็นมาอะไร จุดใหญ่ต้องการเล่าเพื่อความสนุกสนานแต่บางครั้งสอดแทรกคติเพื่อสอนใจ

เนื่อน้อง สันบุญ^{๐๖} กล่าวว่า นิทานเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวให้เด็กได้เข้าใจด้วยการเล่าใช้น้ำเสียง ท่าทาง สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนวิธีการประกอบการเล่า และยังครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสเป็นผู้เล่าด้วยตนเอง

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๖} อธิบายความหมายของนิทานว่า “นิทาน น. เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป; เช่น โรคนิทาน ; เรื่องเดิม เช่น วัตถุนิทาน. (ป.)”

วิไล มาศจรัส^{๐๖} กล่าวว่า ในทางคติชนวิทยา ถือว่านิทานเป็นเรื่องเล่าสืบสานต่อกันมา ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในหลายๆ อย่างของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความหมาย มีคุณค่า ซึ่งนิทานนั้นมีทั้งนิทานที่เล่าปากเปล่าจดจำกันมาแบบมุขปาฐะ และนิทานที่มีการเขียนการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

สมบูรณ์ ศิงฆมานันท์^{๐๐} กล่าวว่า นิทานเป็นเรื่องราวที่บันทึกความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งของเป็นประสบการณ์ของชีวิต เป็นการตอบข้อสงสัย เป็นเครื่องกระตุ้นให้มนุษย์พัฒนาไปสู่ทิศทางที่พึงปรารถนาเป็นการระบายความรู้สึกนึกคิด ความเศร้าโศก เสียใจ ตื่นเต้น ดีใจ เพื่อฝัน เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

^{๐๐}กิ่งแก้ว อรรถากร, วรรณกรรมจากบ้านใน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู, ๒๕๔๓), หน้า ๔๔๘.

^{๐๖}เนื่อน้อง สันบุญ, “ความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับจากการจัดประสบการณ์เล่านิทาน”, ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๑.

^{๐๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘๘.

^{๐๖}วิไล มาศจรัส, เทคนิคการเขียน การเล่านิทานสำหรับเด็ก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑.

^{๐๐}สมบูรณ์ ศิงฆมานันท์, การเล่านิทานและการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง, (๒๕๒๒), หน้า ๑๐.

๑.- ความหมายของนิทานชาดก

พระมหาสุนทร สุนทรธมฺโม^{๐๐} ได้กล่าวว่า นิทานชาดกหรือชาดก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ แสดงถึงความเป็นมาในพระชาติต่าง ๆ ที่ได้เกิดมาสร้างบารมีเอาไว้ เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เราเรียกว่าพระเจ้า ๕๐๐ ชาติปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๗, ๒๘ มีทั้งหมด ๔๔๗ เรื่อง อาจมีทั้งเรื่องที่ซ้ำกันบ้าง แต่กาลาจะต่างกัน หรือบางเรื่องที่ยกมาเพียงคาถาเดียวจากเรื่องที่มีหลาย ๆ คาถา

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๐} ชาดก มีรูปคำมาจาก “ชาติ” แปลว่า “เกิดแล้ว” เดิม ก ต่อท้ายเป็น “ชาดก” อ่านออกเสียงบาลีสันสกฤตว่า ชา - ตะ - กะ แปลว่า ผู้เกิดแล้ว เมื่อนำคำนี้มาใช้ในภาษาไทย ออกเสียงเป็น ชา - ดก โดยแปลง ต เป็น ด และให้ ก เป็นตัวสะกดในแม่กก ดังนั้น คำว่า “นิทานชาดก” จึงหมายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการเกิดของพระพุทธเจ้า นิทานชาดกจะสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม แนวปฏิบัติตนเป็นคนดี จึงถือเป็นหนังสืออ่านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และผู้อ่านทุกเพศ ทุกวัย

วารี นิยมธรรม^{๐๐} กล่าวถึงชาดกว่า นิทานชาดก เป็นนิทานที่ชาวอินเดียใช้สอนคติธรรม ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อใด แต่เป็นที่รู้จักกันในยุโรป เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๕ ส่วนภาพการแกะสลักเรื่องในนิทานชาดกนั้นปรากฏอยู่ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั่วไปของอินเดียตั้งแต่ ๒-๓ ศตวรรษก่อนคริสตกาล คำว่า “ชาดก” มาจากภาษามคธ แปลว่า เกิดแล้ว หมายถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่เกิดมาแล้วในชาติก่อนๆ ชาดกต่างๆ จะกล่าวถึงพระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์คือเป็นสัตว์ผู้แสวงหาบุญเพิ่มพูนบารมีมีเพื่อหาทางหลุดพ้นนับตั้งแต่เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นมนุษย์ และเป็นเทวดา ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะได้เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในลักษณะต่าง ๆ นับไม่ถ้วน แต่ละชาติได้บำเพ็ญบารมีคือความดีที่ยิ่งขึ้นตามลำดับจนพระชาติสุดท้ายได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า โครงเรื่องของนิทานชาดกแทบทุกเรื่องจะประกอบด้วยโครงเรื่องเป็นหลักสำคัญ ๓ ประการ คือ

^{๐๐}พระมหาสุนทร สุนทรธมฺโม, หนังสือนิทานชาดก, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาอัคร , ๒๕๕๑), หน้า ๔.

^{๐๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๕.

^{๐๐}วารี นิยมธรรม, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบจาก “นิทานชาดก” เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ ๒”, ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๓๖.

หลักจริยธรรม หลักความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ และหลักความสัมพันธ์ระหว่างนิทานชาดกกับนิทานชาวบ้าน

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ^{๐๐} ได้กล่าวถึงความหมายของนิทานชาดกไว้ดังนี้ คำว่า ชาดก หรือ ชาตก แปลว่า ผู้เกิด คือเล่าถึงการกระทำที่พระพุทธเจ้าทรงเวียนว่ายตายเกิด ถือเอากำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้างชั่วบ้าง แต่ก็ได้พยายามทำความดีติดต่อกันมากบ้างน้อยบ้างตลอดมา จนได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย

อนุชิต จิตนุกูล^{๐๙} กล่าวว่า นิทานชาดกส่วนมากมีเนื้อหาเป็นตัวอย่างของความประพฤติที่ดีให้แก่เด็ก ๆ และสิ่งที่ผู้อ่านจะได้ นอกจากความสนุกสนานอย่างมีสาระแล้วยังได้รับธรรมต่าง ๆ คำศัพท์ สำนวนภาษาและคำราชาศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเนื้อเรื่อง ที่สำคัญยังได้รับคติธรรมในการดำเนินชีวิตทุกรูปแบบ ได้เห็นความรุ่งเรืองปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสอนธรรมโดยสอดแทรกมาในกลอุบายหรือปัญหาต่าง ๆ ให้ผู้อ่านได้ขบคิด นับว่าเป็นประโยชน์และน่าศึกษาเป็นอย่างมาก

๒.๓.๒ ประวัติของนิทานชาดก

พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนหลัก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ในพระสุตตันตปิฎกแบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ ๕ นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย โดยนิทานชาดกปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกาย

พัฒน์ เฟื่องผลา^{๐๑} ได้กล่าวไว้ว่า นิทานชาดก ๔๔๗ เรื่อง มีลักษณะเป็นนิทานพื้นบ้านเก่าแก่มีมาก่อนพุทธกาล ดังพระบรมราชาธิบายเรื่องนิบาตชาดกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่งว่า “เรื่องชาดกนี้ไม่ใช่เรื่องราวครั้งพุทธกาลเป็นเรื่องมีมาเก่าแก่ก่อนพุทธกาล ที่จะพึงกำหนดได้ด้วยหลักฐานหลายอย่าง ถึงในชาดกเองก็รับว่าเป็นเรื่องเก่าด้วยขึ้น อติเต ทุกแห่ง ๆ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมถึงที่ควรจะให้ความชัดเจนโดยชักนิทานมากล่าว มา

^{๐๐}สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐) หน้า ๖๑๔.

^{๐๙}อนุชิต จิตนุกูล, “วิเคราะห์คุณธรรมจากนิทานชาดก ฉบับกรมวิชาการ”, วิทยานิพนธ์ภาษา ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๕๐.

^{๐๑}พัฒน์ เฟื่องผลา, ชาดกกับวรรณกรรมไทย : แบบศึกษาด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๕.

ชักมาสาธกให้เห็นความกระจ่างขึ้น คำที่แสดงโดยวิธีนี้เรียกว่า ชาดก ในบาลีขึ้นต้นว่า ภูตบุพพ์ (เรื่องเคยมีมาแล้ว) จัดเข้าในนวัคสัตตศาสนา (คำสอนของพระพุทธเจ้ามีองค์เก้า)

วินัย ภูระหงษ์^{๐๖} ได้ประมวลที่มาของนิทานชาดกสรุปได้ว่ามีที่มา ๔ ทาง ดังนี้

๑. จากเรื่องที่มีเล่ากันทั่วไปและมีมาก่อนการรวบรวมคัมภีร์ชาดกที่สมบูรณ์
๒. จากนิทานชาวบ้านหรือนิทานต่างประเทศที่แพร่เข้ามา
๓. จากเรื่องราวในประวัติศาสตร์หรือพงสาวดารบ้านเมืองก่อนยุคพุทธกาล
๔. โดยการผูกเรื่องขึ้นเพื่อใช้เปรียบเทียบ

สืบทพงศ์ ธรรมชาติ^{๐๖} กล่าวถึงกำเนิดของชาดกไว้สรุปได้ว่า ชาดกมีจำนวนมากมิใช่มิในคัมภีร์ชาดก พระสูตรต้นตอปรากฏเท่านั้น ชาดกบางเรื่องต่างออกไปจากชาดกในคัมภีร์ การที่เกิดชาดกขึ้นมามากทำให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้เรื่องชาดกหลากหลาย ซึ่งชาดกเหล่านี้กำเนิดขึ้นได้ ๔ ทาง ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าทรงระลึกได้
 ๒. พระพุทธเจ้าทรงนำนิทานเก่ามาดัดแปลงสั่งสอนพุทธศาสนิกชน
 ๓. ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนานำเค้าเรื่องเดิมจากแหล่งต่าง ๆ มาแต่งใหม่
 ๔. ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาผูกเรื่องแต่งชาดกขึ้นเองโดยไม่อาศัยเค้าโครงเรื่องจากที่อื่น
- อุดม รุ่งเรืองศรี^{๙๖} กล่าวไว้ว่า ชาดกเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก ซึ่งมีอยู่ ๓ ส่วน

คือพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม โดยชาดกเป็นคัมภีร์อันดับที่ ๑๐ ของขุททกนิกาย ซึ่งเป็นนิกายที่ ๕ และจัดเป็นองค์ที่ ๗ ใน ๘ องค์ ที่เรียกว่า “นวัคสัตตศาสนา” (สุตตะ เคยยะ เวยาวกณะ คาลา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัปภูตัมม เวทลละ)

สรุปได้ว่า นิทานชาดกมีที่มาหรือกำเนิดมาจากเรื่องที่มีเล่ากันทั่วไปและมีมาก่อนการรวบรวมคัมภีร์ชาดกที่สมบูรณ์ มาจากนิทานชาวบ้านหรือนิทานต่างประเทศ มาจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์ หรือพงสาวดารบ้านเมืองก่อนยุคพุทธกาลและมาจากการผูกเรื่องขึ้นเพื่อสั่งสอน

^{๐๖}วินัย ภูระหงษ์, วรรณคดีศาสนา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๕๗.

^{๐๖}สืบทพงศ์ ธรรมชาติ, วรรณคดีชาดก, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๙๖}อุดม รุ่งเรืองศรี, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒) หน้า ๑๘๑๕.

๒.๓.๓ ประเภทของนิทานชาดก

ทรัพย์ ประกอบสุข^{๙๐} ได้แบ่ง ชาดกในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเทศไทย ออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. นิบาตชาดก
๒. อรรถกถาชาดก
๓. กุฎีชาดก
๔. ปัญญาสาชาดก
๕. ชาดกมालา

พัฒน์ เพ็งผลา^{๙๑} กล่าวว่า ชาดกในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท สรุปได้ ดังนี้

๑. นิบาตชาดก (ชาดกในนิบาต) ประกอบด้วยชาดกในพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก) เล่มที่ ๒๗ และ ๒๘ รวมถึงอรรถกถาชาดก และกุฎีชาดก นิบาตชาดกมี ๔๔๗ เรื่อง ส่วนมากแต่งเป็นคาถา ที่เรียกว่า นิบาตชาดก เพราะจัดเป็นหมวดหมู่ตามคาถา คำว่านิบาต แปลว่า หมวด หมู่ หรือ รวม

๒. ปัญญาสาชาดก (ชาดกนอกนิบาต) หมายถึง ชาดก ๕๐ เรื่อง ที่พระภิกษุชาวเขิงใหม่เป็นผู้แต่ง ได้นำเอานิทานพื้นบ้านไทยมาแต่งโดยเลียนแบบคัมภีร์อรรถกถาชาดก แต่งเป็นภาษาบาลีแบบ ร้อยแก้ว ประกอบด้วยคาถาโดยแต่งขึ้นเอง

๓. ชาดกมालา ของมหายาน แปลว่า ดอกไม้แห่งชาดก อาจให้ความหมายได้ ๒ ประการคือ

๑). ผู้แต่งแต่งเรื่องชาดกเพื่อเป็นเหมือนดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์

๒). วิธีการและลีลาการประพันธ์ ชาดกนี้มีระเบียบทางภาษางดงามประณีต ประหนึ่งพวง ดอกไม้ที่เขาร้อยไว้ดีแล้ว ชาดกมालาเป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนานิกายมหายาน แต่งเป็นภาษาสันสกฤตร้อยกรอง (กาพย์)

^{๙๐}ทรัพย์ ประกอบสุข, วรรณคดีชาดก, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๙๑}พัฒน์ เพ็งผลา, ชาดกกับวรรณกรรมไทย : แบบศึกษาด้วยตนเอง, หน้า ๒๗.

สืบทศั ธรรมชาติ^{๕๐} แบ่งนิทานชาดกออกเป็น ๒ ประเภท สรุปได้ดังนี้

๑. นิบาตชาดก หมายถึง ชาดกจำนวน ๔๔๗ เรื่อง ที่มีอยู่ในนิบาตชาดกขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เรื่องที่คนไทยรู้จักคือ ทศชาติ (ทศชาดก) และหนึ่งในสิบเรื่องนี้ “พระเวสสันดรชาดก” เป็นเรื่องที่ยอดนิยมที่สุด

๒. ชาดกนอกนิบาตหรือพาหิรชาดก เป็นชาดกที่มีเนื้อเรื่องไม่ตรงกับนิบาตชาดก เป็นเรื่องที่ถูกแต่งสร้างสรรค์ขึ้นเอง หรือเกิดจากแนวคิดและประสบการณ์ของผู้แต่ง

๒.๓.๔ ลักษณะของนิทานชาดก

ชาดกในพระไตรปิฎกนับชาดกตามความเป็นจริงมี ๔๔๗ ชาดกหรือมีอยู่เพียง ๔๔๗ พระชาตินั้น แต่คนไทยทั่วไปนิยมเรียกว่า พระเจ้า ๕๐๐ ชาติ ซึ่งหากพิจารณาข้อความท้ายชาดกจะแบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

๑. ชาดกที่บอกการกลับชาติ หมายความว่า ในตอนท้ายของเรื่องจะบอกว่าใครในชาตินั้น ๆ เป็นใครในพุทธกาล ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเรื่องในอดีตของพระพุทธเจ้า ชาดกประเภทนี้ยังแบ่งออกได้อีก ๓ ลักษณะ คือ

๑) ชาดกที่บอกการกลับชาติ โดยใช้คำว่า “อหิ” คือ พระพุทธเจ้า เป็นใครในชาตินั้น เช่น ในท้ายเรื่องของมหาปนาทชาดก ในติกนิบาตจะใช้คำว่า สกโก อหิ ตทา อาสี แปลว่า เราเป็นท้าวสักกะในชาตินั้น ชาดกประเภทนี้มี ๖ ชาดก คือ

- มหาปนาทชาดก อยู่ใน ติกนิบาต
- สุวัณณกัถกชาดก อยู่ใน นัถกนิบาต
- มหาปทุมชาดก อยู่ใน ทวาทสนิบาต
- ภิสชาดก อยู่ใน ปกิณณกนิบาต
- ฉัททันตชาดก อยู่ใน ดิงสตินิบาต
- กุณาลชาดก อยู่ใน อสีตินิบาต

๒) ชาดกที่บอกการกลับชาติ โดยใช้คำว่า “โพธิสตฺโต” คือ พระโพธิสัตว์เป็นใครในชาตินั้น เช่น ในท้ายเรื่องของสรังกชาดก ในจัดตาสนิบาตใช้คำว่า สรังกโค โพธิสตฺโต แปลว่า พระโพธิสัตว์เป็นสรังกคดาบส ชาดกประเภทนี้มี ๓ ชาดก คือ

- จตุโปสถชาดก อยู่ใน ทสกนิบาต
- สรังกชาดก อยู่ใน จัดตาสนิบาต

^{๕๐}สืบทศั ธรรมชาติ, วรรณคดีชาดก, หน้า ๕.

- มหานารทกัสสปชาดก อยู่ใน มหานิบาต

๓) ชาดกที่บอกการกลับชาติ โดยใช้คำว่า “สัมพุทโธ” คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นใครในชาตินั้น มีอยู่เพียง ๑ ชาดกเท่านั้น คือ สุธาโกชนาชาดก อยู่ในอัสติณิบาตตอนท้ายของเรื่อง จะใช้คำว่า “สมพุทโธ อาสิ วาสโว” แปลว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นท้าววาสวะ

๒. ชาดกที่ไม่บอกการกลับชาติ มี ๔๓๗ ชาดก ชาดกเหล่านี้เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงนำนิทานชาวบ้านมาดัดแปลง ทรงดัดเองบ้าง ชาดกที่เป็นนิทานชาวบ้านนั้น เช่น ทสธชาดก ที่อยู่ใน เอกาทสนิบาต

ถ้าแบ่งชาดกในนิบาตตามลักษณะเนื้อหา จะจัดแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. มีแต่คำกาที่เป็นคำพูด ไม่มีเนื้อเรื่องอธิบายประกอบ ไม่ทราบว่าเป็นคำพูดนั้นเป็นคำพูดของใคร เหตุใดจึงพูดเช่นนั้น ชาดกประเภทนี้มีทั้งที่ผูกเป็นคาถาร้อยกรองสั้น ๆ เพียงคาถาเดียวหรือไม่ก็คาถา สำนวนภาษาที่ใช้มีลักษณะเป็นภาษาร้องกรองแบบเก่า ดังนั้นการอ่านเรื่องชาดกส่วนนี้จึงไม่อาจเข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจน แต่ก็พอเอาได้บ้าง หรืออย่างน้อยก็ได้ข้อคิด คติสอนใจเพราะคาถาที่ปรากฏนั้นมักเป็นความคิดที่เป็นแก่นของเรื่อง เช่น ในสุปนาชาดกมีเพียงคาถาเดียวความว่า “พวกข้าพเจ้าได้ดื่มเหล้าแล้ว พวกกันเพื่อนร่ำ ขับร้อง และร้องไห้ ท่านอาจารย์ไม่ได้เห็นพวกข้าพเจ้าดื่มเหล้าอันกระทำให้เสียดสีแล้วกลายเป็นเหมือนวานรไป ” ในอาสาดมฺนชาดกมีความสั้น ๆ ว่า “ขึ้นชื่อว่าหญิงในโลกนี้เลวทราม เพราะหญิงเหล่านั้นไม่มีขอบเขต มีแต่ความกำหนดินดี คึกคะนองไม่มีเลือก เหมือนดังไฟที่ไหม้ไม่เลือกที่จะไหม้ เราจะลงทิ้งหญิงเหล่านั้นไป บวชพอกพูนวิเวก ” การที่มีบันทึกรวบรวมเฉพาะส่วนที่เป็นคาถา ก็คงเป็นเพราะว่าต้องการรวมแต่งเนื้อหาที่เป็นแก่นเป็นคติข้อคิด หัวใจของเรื่อง เนื่องจากเรื่องมีเป็นจำนวนมาก อีกอย่างหนึ่งไม่มีความจำเป็นสำหรับคนในครั้งที่จะต้องเล่าเรื่องทั้งหมด เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะในพุทธศาสนาเท่านั้น เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่รู้จักอย่างดีแล้วทั้งในหมู่บ้านและชาวเมืองในสังคมอินเดียยุคนั้น เรียกว่า เป็นนิทานที่เล่ากันอยู่ แล้วทางฝ่ายพุทธได้นำเอามาใช้สอนตามคติในพุทธศาสนา

๒. มีเรื่องเล่าประกอบ มีรายละเอียดมาก ทำให้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้มากกว่าประเภทแรก ชาดกประเภทแรก ชาดกประเภทนี้ส่วนใหญ่มีเนื้อหายาว โดยเฉพาะพวกชาดกในมหานิบาต ตัวอย่างเช่น เรื่องพระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นชาดกเรื่องสุดท้าย ถ้าเปรียบเทียบกับเรื่องเดียวกันในจรียาปิฎก จะเห็นชัดเจนว่าเรื่องเวสสันดรชาดก ในคัมภีร์ชาดกได้รจนาภายหลังจรียาปิฎก เพราะเนื้อเรื่องขยายออกไปมากกว่าในจรียาปิฎก นอกจากนี้สำนวนโวหารมีการพรรณนาและการเล่นสำนวนเล่นเสียงอย่างเป็นผลงานทางวรรณคดีที่ดีเรื่องหนึ่ง ในขณะที่จรียาปิฎกเล่าแต่เนื้อเรื่องโดย

ยังไม่มีภาระเน้นเรื่องความงามของการประพันธ์ ภาษาบาลีที่ใช้ในชาดกประเภทที่ ๒ นี้ มีลักษณะเป็นภาษาร้อยกรองที่ใหม่กว่าภาษาร้อยกรองในคาถาประเภทแรก

คัมภีร์ชาดก เป็นเสมือนการประมวลนิทาน จึงเป็นเรื่องคนคิดใจกันมาก เพราะคติธรรมที่สอนในคัมภีร์นี้ เป็นคติธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต เช่น ความไว้วางใจไม่ได้ของหญิงคุณค่าของความกตัญญู โทษของไม่รักษาวาจาสัตย์ เป็นต้น และนอกจากจะให้คติธรรมที่สามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้แล้ว คัมภีร์ชาดกยังเป็นการประมวลชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอินเดียในยุคนั้นไว้อย่างมาก^{๕๐}

๒.๓.๕ องค์ประกอบของนิทานชาดก

สืบทองศ์ ธรรมชาติ^{๕๑} กล่าวถึงองค์ประกอบของนิทานชาดกว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๕ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑. ปัจจุบันวัตถุ เป็นส่วนต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ปัจจุบันในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่และเหตุการณ์อื่น ๆ เป็นเหตุการณ์ให้พระพุทธองค์ต้องทรงเทศนาเรื่องในอดีตชาติ คือชาดก เพื่ออธิบายว่าเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นแล้วในอดีตชาติ มิใช่มีเฉพาะปัจจุบันเท่านั้น

๒. อดีตวัตถุ เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในชาติก่อนซึ่งเรียกว่าพระโพธิสัตว์ เป็นส่วนที่ต่อจากปัจจุบันวัตถุ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าด้วยพระราชประสงค์จะแก้ข้อสงสัยของภิกษุสาวกในเหตุการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันวัตถุ

๓. คาถา คือ ข้อความของเรื่องชาดกแต่ละเรื่อง เดิมข้อความในนิบาตชาดกเป็นบาลีทั้งหมดแต่งด้วยร้อยกรอง ต่อมาแปลเป็นภาษาไทยโดยยกข้อความหรือคาถามาแปลเป็นคาถา ๆ ไป และมีเลขคาถากำกับ

๔. ไวยากรณ์ หมายถึง การอธิบายศัพท์ในชาดก ซึ่งมีในอรรถกถาชาดก ปัญญาสชาดกและชาดกมालา แต่ไม่มีในนิบาตชาดก

๕. ประชุมชาดก หรือสโมธาน หรือประชุมชาติ เป็นส่วนประกอบสุดท้ายในชาดก บอกว่าตัวละครในอดีตวัตถุ กลับชาติเป็นใครในปัจจุบัน

^{๕๐} ทรัพย์ ประกอบสุข, วรรณคดีชาดก, หน้า ๑๕-๑๕.

^{๕๑} สืบทองศ์ ธรรมชาติ, วรรณคดีชาดก, หน้า ๕-๑๕.

พัฒน์ เพ็งผลา^{xx} กล่าวว่า นิทานชาดกทุกเรื่องในคัมภีร์อรรถกถาชาดก มีองค์ประกอบ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. ปัจจุบันวัตถุ กล่าวถึงเรื่องปัจจุบันเป็นการปรารภในทำนองว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ทรงปรารภเรื่องอะไร จึงได้ตรัสชาดกนี้

๒. อดีตวัตถุ กล่าวถึงเรื่องในอดีตและกล่าวถึงพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี ในตอนนี้จึงมีคำว่า อดีตเต (ในอดีตกาล) ภูตปุพฺพ (เรื่องเคยมีมาแล้ว) อยู่ด้วย

๓. คาถา นิทานชาดกทุกเรื่องต้องมีคาถาซึ่งคาถานี้อาจจะมิใช่คาถาหรือมากกว่านั้นที่พระพุทธเจ้าในปัจจุบัน หรือพระโพธิสัตว์ในเรื่องเป็นผู้ตรัสรู้

๔. เวชยาภรณ์ คือ การอธิบายความหมายในคาถานิบาตชาดกที่ยกมาแทรกไว้แต่ละตอน คำหรือวลีใดในคาถาที่ยาก ๆ ในการเข้าใจ ผู้แต่งก็นำคำหรือวลีนั้นมาอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น

๕. สโมธาน หรือประชุมชาดกหรือสรุป หมายถึง สรุปเรื่องราวบุคคลหรือสัตว์หรือตัวละครในเรื่องชาดกกลับมาเกิดเป็นใครในสมัยพระพุทธเจ้า รวมทั้งผู้ฟังชาดกได้บรรลุธรรมผลได้อย่างไรด้วย

๒.๓.๖ ความมุ่งหมายของนิทานชาดก

เฉลิม มากนวล^{x๐} กล่าวถึงความมุ่งหมายของชาดกไว้สรุปได้ว่า นิทานชาดกมีความมุ่งหมายเพื่อใช้สอนธรรมะ และเพื่อแก้ปัญหาแก่ประชาชน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์^{x๑} เสนอแนะว่า การเล่านิทานในระดับอนุบาลและประถมศึกษา มีคุณค่ามากมาย กล่าวคือ

๑. ช่วยชดเชยประสบการณ์ทางภาษาแก่เด็กในชนบท ให้เท่าเทียมเด็กในเมืองเพราะบิดามารดาของเด็กตามชนบทไม่มีเวลาหรือไม่เห็นคุณค่าในการเล่าเรื่องให้เด็กฟัง

๒. ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาการทางความคิด ให้มีจินตนาการสวยงาม

๓. ฝึกเด็กให้เป็นนักฟังที่ดี เก็บความจากเรื่องที่ฟังคนอื่นเล่า เรื่องที่ได้เห็น ซึ่งอาจจะเป็นภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือวิทยุ ได้ตามควรแก่วัย

^{xx}พัฒน์ เพ็งผลา, ชาดกกับวรรณกรรมไทย : แบบศึกษาด้วยตนเอง, หน้า ๓๒-๓๓.

^{x๐}เฉลิม มากนวล, การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป, (กรุงเทพมหานคร :หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑.

^{x๑}ชัยยงค์ พรหมวงศ์, ระบบสื่อสารการสอน, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๘๑.

ทิพย์สุดา นิลสินธุ^{๕๖} ได้กล่าวถึงการเลือกนิทานสำหรับเด็กว่าผู้เล่าควรได้ศึกษา และมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

๑. ความสนใจของเด็ก ดูว่าเด็กในวัยไหนชอบฟังนิทานประเภทใด ความยาวของ นิทาน ควรเหมาะสมกับวัยและช่วงสมาธิของเด็ก นิทานบางเรื่องสนุกแต่ยาวมาก เด็กเล็ก ๆ อาจ หมดความอดทนในการฟัง

๒. เนื้อหาในนิทานสอดแทรกข้อคิดอะไรให้กับเด็ก ปลูกฝังคุณธรรมและมีคุณค่า หรือไม่มากนักน้อยเพียงใด

๓. ควรมีรูปภาพประกอบนิทานที่มีขนาดพอเหมาะ ภาพชัดเจน มีสีสันสวยงามเพื่อ ดึงดูดความสนใจ ภาพควรสื่อความหมายหรือสร้างอารมณ์ได้อย่างชัดเจน เด็กจะชอบภาพ ลายเส้นมากกว่าภาพเลียนแบบของจริงหรือภาพเหมือน

พัฒน์ เฟื่องผลา^{๕๗} กล่าวถึงความมุ่งหมายของชาดกไว้สรุปได้ว่า เมื่ออ่านชาดกด้วย ความพิณิจพิจารณาที่จะเข้าใจความมุ่งหมายของการแต่งชาดกได้ ดังนี้

๑. เพื่อใช้สอนธรรมะ พระพุทธเจ้าทรงคิดหาวิธีการสอนธรรมะให้เข้าใจได้ง่าย จึงใช้ นิทานเป็นตัวนำ เป็นสื่อกลาง เป็นอุปกรณ์และเป็นอุทาหรณ์จึงทรงแสดงธรรมะด้วยชาดก

๒. เพื่อศึกษาธรรมะด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน เนื่องจากธรรมะเป็นเรื่องลึกซึ้ง ยากที่จะเข้าใจ การศึกษาธรรมะย่อมมีความยาก ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากศึกษาการสอน ธรรมะโดยยกนิทานมาเล่าเป็นอุทาหรณ์ เป็นกลวิธีการสอนธรรมะที่ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความ เพลิดเพลินและเข้าใจธรรมะได้ถูกต้อง

๓. เพื่อแก้ความสงสัยของพุทธศาสนิกชน นิทานชาดกบางเรื่อง เริ่มต้นด้วยพระสาวก มีความสงสัย หรือมีคำถาม พระพุทธเจ้าทรงแก้ความสงสัยโดยเล่านิทานเปรียบเทียบปัญหาทำให้ หมดความสงสัยในธรรมะ

^{๕๖}ทิพย์สุดา นิลสินธุ, ครูหาหนุ่ยยากฟังนิทานใน เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมไทยอิสราเอล, ๒๕๒๑), หน้า ๘๐-๘๒.

^{๕๗}พัฒน์ เฟื่องผลา, ชาดกกับวรรณกรรมไทย : แบบศึกษาด้วยตนเอง, หน้า ๑๖-๑๘.

๒.๓.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาดก

กฤษฎา คลพันธุ์^{๑๐} ได้ศึกษาค้นคว้าการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยใช้นิทานประกอบภาพ ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านใหม่ปฏิรูป จำนวน ๒๑ คน ปีการศึกษา ๒๕๔๖ ภาคเรียนที่ ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ แผนการเรียนรู้จำนวน ๕ แผน นิทานประกอบภาพ จำนวน ๓ เรื่อง และแบบประเมินทักษะด้านการอ่านเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างโดยการบันทึกวิดีโอ การสนทนา และการเขียนอนุทินของนักเรียน ผู้ศึกษาค้นคว้านำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเขียนบรรยายผลการปฏิบัติแต่ละวงจร ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยใช้นิทานประกอบภาพและกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการด้านทักษะการอ่านและการพัฒนาทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับน่าพอใจ นักเรียนสามารถอ่านคำศัพท์ อ่านประโยคได้ถูกต้องและคล่องแคล่ว สามารถอ่านเนื้อเรื่องได้เข้าใจ ตอบคำถาม และสรุปข้อคิดจากเรื่องที่อ่านได้

เฉลิม มากนวล^{๑๑} ได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป เพื่อศึกษาคูณค่าของนิทานทั้งสองประเภทที่มีผลต่อการสอนจริยธรรมแก่นักเรียน ผลการวิเคราะห์พบว่า นิทานทั้งสองประเภทมีคุณค่าโดยตรงในการสอนจริยธรรมและมีคุณค่าด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการศึกษาจิตวิทยาและสภาพสังคม และสอนคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญูหรือโทษของการขาดความกตัญญู การขาดความรอบคอบ การรักและการช่วยเหลือเพื่อน การไม่มีสติหรือดีใจจนขาดสติ ความอดทน โทษของการโกงและขโมย เป็นต้น

พระโกสัรรัง ปญญาวิโร^{๑๒} ทำการศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเตมียชาดก พบว่าพระพุทธเจ้ามีวิธีการแสดงชาดก โดยส่วนมากจะแสดงเป็นแบบบุคลาธิษฐานโดยยกบุคคลที่เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นข้อธรรมนั้น ๆ ให้เห็นเด่นชัดและเหมาะสมซึ่งชาดกทั้งหมดเป็นเรื่องอดีตนิทานที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นมาแสดงเพื่อเป็นข้อ

^{๑๐}กฤษฎา คลพันธุ์, “การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยใช้นิทานประกอบภาพ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) , ๒๕๔๗.

^{๑๑}เฉลิม มากนวล, “การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป”, หนังสือนิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘.

^{๑๒}พระโกสัรรัง ปญญาวิโร (มณิรัตน์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเตมียชาดก”, วิทยานิพนธ์ ศาสตรสาตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

เปรียบเทียบเรื่องที่เป็นปัจจุบันซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น บางชาดกพระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาสรุปไว้ในที่สุดของเรื่องหรือบางชาดกพระพุทธเจ้าทรงยกคาถาของพระโพธิสัตว์ในชาดกนั้น ๆ มาตรัสไว้ซ้ำอีก โดยการแบ่งเรื่องชาดกจะแบ่งตามคาถาประกอบเรื่อง เช่นเรื่องไพนมีคาถาเดียวก็จัดให้อยู่ในเอกนิบาตชาดก ถ้ามี ๒ คาถา ก็เรียกว่า ทุกนิบาตชาดก เรื่อยไปจนถึง ๘๐ คาถา เรียกว่า มหานิบาต ซึ่งจะมีคาถาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง ๑,๐๐๐ คาถา ซึ่งการแต่งอรรถกถาชาดกแตกต่างจากการแต่งอรรถกถาธรรมบทตรงที่ อรรถกถาชาดกเป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์ ซึ่งทรงบำเพ็ญบารมีในอดีตก่อนที่จะตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติปัจจุบัน แต่ละชาติที่พื้นมาชาติหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่า ชาดกหนึ่ง ๆ ที่มีทั้งหมด ๔๔๗ เรื่อง

มานิตา ลิโทขวลิต^{๐๐} ได้ศึกษาการวิเคราะห์นิทานชาดกที่ส่งเสริมสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยสามารถนำแนวทางการนำนิทานชาดกไปใช้ในการส่งเสริมสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัยปรับใช้กับนิทานอื่น ๆ เพื่อพัฒนาความสงบภายในของเด็กปฐมวัย เนื่องจากแนวทางการนำนิทานไปใช้กับเด็กปฐมวัยเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมศีลธรรมด้านอื่น ๆ หรือเป็นสื่อในการให้ความรู้แก่เด็กได้อีกด้วย เพราะเมื่อเด็กอยู่ในภาวะที่สงบแล้ว เด็กก็จะสามารถเกิดการพัฒนาการยังรู้ต่อคุณค่าที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สายสุณีย์ วิวรรณวรารักษ์^{๐๐} ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยการใช้นิทานชาดกผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยนิทานชาดกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้นิทานทั่วไป ความสนใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้นิทานชาดกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยนิทานทั่วไป

สุจิตรา ศาสตรเวหา^{๐๙} ได้ทำการวิจัยการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในชั้นเรียนที่ใช้การสอนแบบสื่อสารโดยมีนิทานเป็นองค์ประกอบ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคารเรียน

^{๐๐}มานิตา ลิโทขวลิต, “การวิเคราะห์นิทานชาดกที่ส่งเสริมสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๔.

^{๐๐}สายสุณีย์ วิวรรณวรารักษ์, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยการใช้นิทานชาดก” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๐.

^{๐๙}สุจิตรา ศาสตรเวหา, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยใช้การสอนแบบสื่อสารโดยมีนิทานเป็นองค์ประกอบ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๗.

ที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๐ จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แผนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียนซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนในกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ สูงกว่าและมีพฤติกรรมการเรียนรู้โดยสนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ ใช้ภาษาอย่าง คล่องแคล่วกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

อนุชิต จิตนุกูล^{๑๑} ได้วิเคราะห์คุณธรรมจากนิทานชาดก ฉบับกรมวิชาการ ใน ๒ ประเด็น คือ คุณธรรมสำหรับตนเองและคุณธรรมที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ผลจากการศึกษาพบว่า คุณธรรมสำหรับตัวเอง คือคุณธรรมที่บุคคลกระทำได้โดยตนเอง ปรากฏ ๘ ประการ เรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อย คือ ๑. ความรอบคอบ ๒. ความสุขุม ๓. ความกล้าหาญ ๔. ความเพียร ๕. ความ ซื่อสัตย์ ๖. ความละเอียดรอบาป ๗. ความอดกลั้น ๘. ความอดทน ส่วนคุณธรรมที่สัมพันธ์กับผู้อื่น คือ คุณธรรมที่กระทำแล้วมีผลต่อผู้อื่น ปรากฏ ๘ ประการ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ ๑. ความเมตตา ๒. ความกรุณา ๓. ความเอื้อเฟื้อ ๔. ความสามัคคี ๕. ความเสียสละ ๖. ความ จงรักภักดี ๗. ความกตัญญู ๘. ความกตเวทิตะ

๒.๔ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอน

๒.๔.๑ ความหมายของการสอน

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่า พฤติกรรมการสอน ไว้ดังนี้

ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา^{๑๒} กล่าวถึง ความหมายของพฤติกรรมการสอนไว้ สรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่ครูแสดงออกเพื่อมุ่งพัฒนา นักเรียนในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดในวิชาต่างๆ

สมจิต สวธนไพบูลย์^{๑๓} ให้ความหมายของพฤติกรรมการสอนว่า เป็นการกระทำที่ ผู้สอนกำหนดให้มีขึ้นภายใต้สถานการณ์การเรียนการสอน ซึ่งจะมีทั้งการกระทำหรือการแสดงออก ของครูและนักเรียนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันในชั้นเรียน มีทั้งพฤติกรรมทางวาจาและไม่ใช้พฤติกรรม

^{๑๑}อนุชิต จิตนุกูล, “วิเคราะห์คุณธรรมจากนิทานชาดก ฉบับกรมวิชาการ”, วิทยานิพนธ์ภาษา ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๕๐.

^{๑๒}ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, “พฤติกรรมครูในการเรียนการสอน,” ในเอกสารการสอนชุด วิชาพฤติกรรมการสอนระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๖, หน้า ๑๒๕.

^{๑๓}สมจิต สวธนไพบูลย์, เอกสารประกอบการสอนเรื่องวิธีสังเกตพฤติกรรมอย่างมีระบบ, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๒๕, หน้า ๑.

ทางวาจา เช่น การพูด การอธิบาย การใช้คำถาม การออกคำสั่ง การเสริมแรง การใช้สื่อการสอน นักเรียนช่วยครูแสดงการสาธิต การตอบคำถามของนักเรียน การทำแบบฝึกหัดรวมถึงการปฏิสัมพันธ์ด้วย

จากความหมายของพฤติกรรมการสอนที่นำมากล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนหมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของครูในขณะที่การสอนอันเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอน การสร้างสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติและการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในวิชาต่าง ๆ

๒.๔.๒ ความสำคัญของการสอน

การเรียนการสอนในชั้นเรียนมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ๒ ฝ่าย คือ ครูและนักเรียน ฉะนั้นพฤติกรรมของบุคคลทั้ง ๒ ฝ่าย คือ พฤติกรรมการสอนของครูและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนจึงมีความเกี่ยวข้องกันโดยเฉพาะพฤติกรรมการสอนของครู นอกจากจะเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนแล้วยังมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ดังนี้

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^{๖๓} วิจัยเรื่องประสิทธิภาพของการมัธยมศึกษา ได้พบว่า ไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเป็นอย่างไรตัวบ่อนจะพร้อมมากน้อยเพียงไร พฤติกรรมการสอนของครูก็ยังเป็นตัวที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ธีรยุทธ์ เสนียังค์ ณ อยุธยา^{๖๔} ได้กล่าวถึง ความสำคัญของพฤติกรรมการสอนไว้ว่า ถ้าครูมีพฤติกรรมการสอนที่ดีย่อมจะผลักดันให้พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนดำเนินไปในทางที่ดีด้วยในทางตรงกันข้าม ถ้าครูมีพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น มีพฤติกรรมการสอนใดข้ออยู่บ่อย ๆ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายอย่างเดียว เป็นต้น ย่อมจะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่ไม่ดี คือ เกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจ หรือตั้งใจเรียน เมื่อนักเรียนไม่ตั้งใจเรียนย่อมไม่เกิดการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนย่อมจะไม่ดีตามไปด้วย ดังนั้นถ้าครูเอาใจใส่และควบคุมพฤติกรรมการสอนของตนให้เป็นไปในแนวทางที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่กำหนดไว้ ย่อมทำให้การเรียนการสอน

^{๖๓} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของการมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พันนี้พับบลิชชิง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘๐.

^{๖๔} ธีรยุทธ์ เสนียังค์ ณ อยุธยา, “พฤติกรรมครูในการเรียนการสอน,” ในเอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมการสอนระดับประถมศึกษา, หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

บรรลุปเป้าหมายของการศึกษาคูเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน เพราะครูคือผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ทั้งมวลสู่นักเรียน อิทธิพลการสอนของครูมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนและจะมีส่วนที่ช่วยเหลือส่งเสริมให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้นได้อีกด้วย

พยุ้งศักดิ์ สนเทศ^{๖๐} ได้แสดงความคิดเห็นว่า พฤติกรรมการสอนที่เหมาะสมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดี และสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนจะทำให้นักเรียนเกิดความพอใจรักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะเป็นผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก็จะดีไปด้วยนอกจากนี้พฤติกรรมการสอนของครูจะมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของการเรียนของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดังที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมการสอนยังเป็นสิ่งชี้นำคุณภาพการศึกษาอีกด้วย

ภิญโญ สาร^{๖๐} กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และครูเป็นผู้ที่ทำให้แผนการศึกษาแห่งชาติดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างได้ผล

จากความสำคัญของพฤติกรรมการสอนของครูดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงด้วย เนื่องจากครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คุณภาพของครูตลอดจนพฤติกรรมการสอนของครูจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติด้วย

๒.๔.๓ หลักการและลักษณะการสอนที่ดี

หลักการและลักษณะการสอนที่ครูยึดถือและปฏิบัติย่อมมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน ดังนั้นถ้าครูยึดหลักการสอนหรือมีลักษณะการสอนที่ดีย่อมทำให้พฤติกรรมการสอนของครูนั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และมีความสามารถตามที่หลักสูตรต้องการ ฉะนั้นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการสอนและลักษณะการสอนที่ดีจึงเป็นแนวทางให้ทราบว่าพฤติกรรมการสอนที่ดีนั้นควรเป็นเช่นไร และนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการและลักษณะการสอนที่ดีไว้ดังนี้

^{๖๐}พยุ้งศักดิ์ สนเทศ, การประเมินพฤติกรรมการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สหพัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๑), หน้า ๕.

^{๖๐}ภิญโญ สาร, การศึกษา : ความอลหม่านที่รอนแค้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เบญจมิตร, ๒๕๒๒), หน้า ๓-๖.

บำรุง กลัดเจริญ และฉวีวรรณ กินวงศ์^{๖๐} กล่าวถึง หลักการสอนที่ครูควรคำนึงว่า

๑. สอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ จากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ยาก จากสิ่งที่มีตัวตนไปหาสิ่งที่ไม่มีตัวตน จากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ซับซ้อน และจากสิ่งที่เห็นไปหาเหตุผล

๒. สอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ โดยครูบอกให้น้อยที่สุด

๓. สอนให้นักเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า

๔. สอนให้สนุกน่าสนใจ และสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียนและได้กล่าวถึง ลักษณะการสอนที่ดีซึ่งสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ว่า

๑) ครูต้องเริ่มต้นด้วยการตั้งจุดมุ่งหมายของบทเรียน กำหนดวิธีสอนเตรียมเนื้อหาเตรียมอุปกรณ์ และเตรียมการประเมินผลให้สอดคล้องกับตารางวิเคราะห์หลักสูตร โครงการสอนและจุดมุ่งหมายในแผนการสอน

๒) ในการสอนแต่ละครั้งครูต้องมุ่งให้นักเรียนได้ทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดี ต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์และคิดค้นหาเหตุผลความเป็นไปของสิ่งที่เรียน

๓) ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสมทั้งในแง่สิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของนักเรียน รวมทั้งใช้การกระตุ้นทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้นักเรียนสนใจเรียน

๔) ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรมรวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียน สำหรับการวัดและประเมินผลนั้นครูควรจัดให้มีการประเมินผลตลอดเวลา และใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี เพื่อให้แน่ใจว่าการสอนนั้นตรงจุดมุ่งหมายที่ต้องการมากที่สุด

สุพิน บุญชูวงศ์^{๖๑} กล่าวถึง ลักษณะการสอนที่ดีไว้ สรุปได้ว่า

๑. เป็นการสอนที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้โดยการกระทำเป็นรายบุคคลและทำงานเป็นกลุ่ม

๒. สอนให้สัมพันธ์ภายในวิชาและสัมพันธ์กับวิชาอื่น มีการใช้สื่อการสอนประกอบ จัดกิจกรรมให้นักเรียนทำหลายอย่าง และมีการประเมินผลตลอดเวลาด้วยวิธีการต่าง ๆ

^{๖๐} บำรุง กลัดเจริญ และฉวีวรรณ กินวงศ์. วิธีสอนทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนา, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๑-๑๕๓.

^{๖๑} สุพิน บุญชูวงศ์, หลักการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐.

๓. มีการเฝ้าความสนใจก่อนสอน และใช้การจูงใจในระหว่างเรียนด้วยเครื่องล่อต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล การลงโทษ การชมเชย การให้คะแนนการแข่งขัน เป็นต้น

๔. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิด แสดงความคิดสร้างสรรค์ และดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย โดยการซักถามนักเรียนเกี่ยวข้องกับปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมให้นักเรียนคิดทำสิ่งใหม่ ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น รับฟังและเคารพความคิดเห็นของคนอื่นตลอดจนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับครู

จากความหมายของพฤติกรรมการสอนที่กล่าวไว้แต่ต้น และจากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับหลักการและลักษณะการสอนที่ดี พฤติกรรมการสอนของครูที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีวิธีการและกิจกรรมการเรียนการสอน มีการใช้สื่อการเรียนการสอน มีการวัดและประเมินผลการเรียนที่ดี และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน บรรยากาศในการเรียนและการควบคุมชั้นเรียน

๒.๔.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอน

ชาตรี ลามะไห^{๕๙} ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เรื่องกฎแห่งกรรมและพระพุทธศาสนาสุภายิต วิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างการสอนด้วยนิทานประกอบการ์ตูน และการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านกุฎรัง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๕๐ คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งกำหนดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการจับฉลาก ใช้เวลาในการทดลอง ๑๘ คาบ ๆ ละ ๒๐ นาที ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องกฎแห่งกรรมและพระพุทธศาสนาสุภายิต วิชาพระพุทธศาสนา หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยนิทานประกอบการ์ตูนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

พระมหาวิชาน ถิระพันธ์^{๖๐} ได้ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา โดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูน กับการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี

^{๕๙} ชาตรี ลามะไห, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เรื่องกรรมและพระพุทธศาสนาสุภายิต วิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างการสอนด้วยนิทานการ์ตูนและการสอนปกติ”, *วิทยานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๐.

^{๖๐} พระมหาวิชาน ถิระพันธ์, “การพัฒนาหนังสือการ์ตูนเรื่องศาสนาพิธีทางพระพุทธศาสนา วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, *วิทยานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๑.

ที่ ๖ โรงเรียนบ้านหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน ๘๐ คนซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองโดยใช้หนังสือการ์ตูน จำนวน ๔๐ คนและกลุ่มควบคุมซึ่งได้ทำการสอนตามปกติ จำนวน ๔๐ คน ใช้เวลาการทดลองกลุ่มละ ๒๔ คาบ ๒๐ นาที ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาด้วยหนังสือการ์ตูน สูงกว่าการสอนด้วยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข^{๒๒} ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องสังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านหนองแวง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๔๖ คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งสอนด้วยหนังสือการ์ตูน จำนวน ๒๓ คน และกลุ่มควบคุมสอนตามปกติ จำนวน ๒๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบย่อยในแผนการสอน ผลการวิจัยพบว่าหนังสือการ์ตูนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๕.๐๓/๘๒.๐๓ นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่สอนโดยการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนมีประสิทธิภาพทางการเรียนเท่ากับ .๖๘ และมีความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

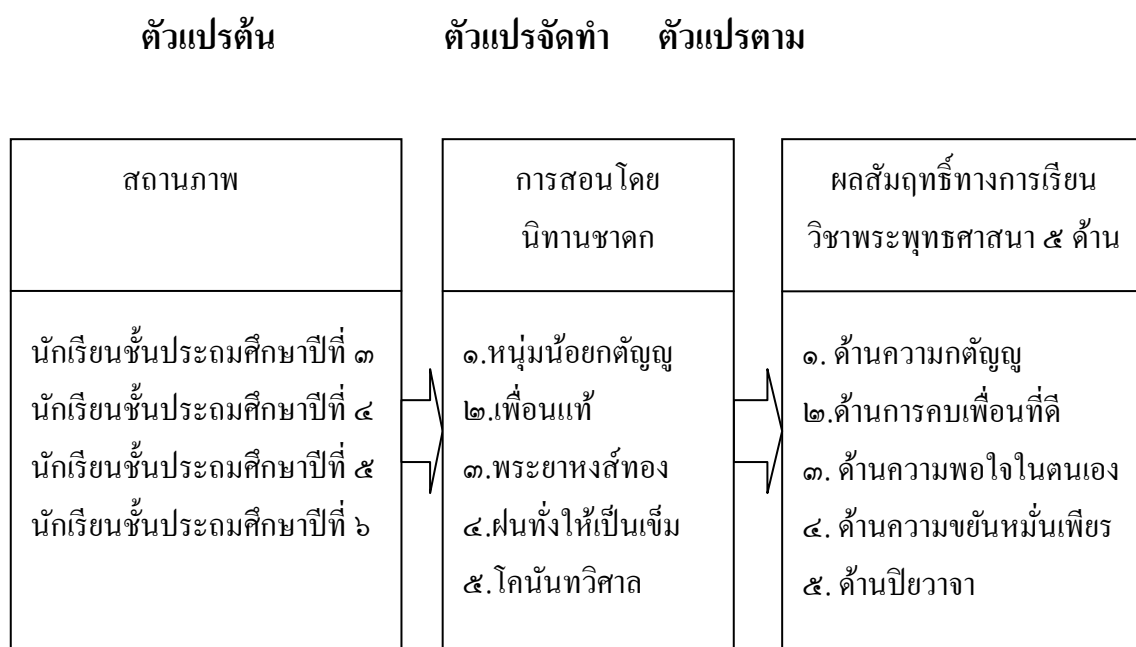
สุพรรณิ ใจสุข^{๒๓} ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เรื่องพระพุทธศาสนา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่เรียนโดยวิธีสอนด้วยหนังสือการ์ตูนสี และวิธีสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองหล่มทองเดช อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๕๖ คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมสอนโดยวิธีสอนปกติ ใช้เวลาทดลองกลุ่มละ ๑๕ คาบ ๒๐ นาที

^{๒๒} พระวีรวัฒน์ รอดสุโข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนและความคงทนในการเรียนรู้เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๕.

^{๒๓} สุพรรณิ ใจสุข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนเรื่องพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๓๕.

ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนเรื่อง พระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย